

Zeitschrift: Zeitschrift für schweizerisches Recht = Revue de droit suisse = Rivista di diritto svizzero = Revista da dretg svizzer : Halbband II. Referate und Mitteilungen des SJV

Herausgeber: Schweizerischer Juristenverein

Band: 35 (1916)

Rubrik: Rechtsquellen des Kantons Tessin [Fortsetzung]

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 17.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Rechtsquellen des Kantons Tessin.

Die Gemeindestatuten

von

Capriasca (1358) und Carona und Ciona (1470).

Herausgegeben

von

ANDREAS HEUSLER.

Als Nachtrag und Ergänzung zu den in dieser Zeitschrift veröffentlichten Tessiner Rechtsquellen, welche die Statutenbücher der Landschaften und späteren Vogteien der Eidgenossenschaft und der drei Orte Uri, Schwiz und Nidwalden enthalten, glaube ich noch einige Lokalstatuten folgen lassen zu dürfen. Diese Gemeindegesetzungen bilden einen keineswegs wertlosen Beitrag zur Kenntnis des Rechtslebens dieses Landes, sie veranschaulichen uns die lokalen Rechtsbeziehungen der Gemeindeglieder zu einander und die Ergänzung der Landschaftsstatuten durch die Gemeinden für ihre inneren Angelegenheiten.

Schon E. Motta hat in dem Bolletino storico della Svizzera Italiana Jahrgang 10 und 11 (Brissago) und 22 (Biasca) die sehr interessanten Statuten von Brissago vom Jahre 1307 und von Biasca aus dem Jahre 1434 publiziert, auch sonst in diesem Bolletino kleinere Gemeindegesetzungen von Intragna, Pedemonte u. a. Die bringe ich nicht nochmals zum Abdruck. Hier publiziere ich zunächst Gemeindegesetzungen von Ponte Capriasca und von Carona und Ciona.

Capriasca, Ponte Capriasca, ein bis anderthalb Stunden oberhalb Lugano gelegen, den Kunstfreunden zum Wall-

fahrtsorte geworden durch die in der dortigen Kirche befindliche tüchtige Kopie des Cenacolo von Lionardo aus wenig späterer Zeit, steht voran mit den Statuten von 1358. Sie sind uns aufbewahrt in einem Pergamenthefte des Gemeindegarchivs von Tesserete. Spätere Statuten von 1442 sind in einem jetzt zu einer Rarität gewordenen Mailänder Drucke vom Jahre 1566 enthalten, von dem das Gemeindegarchiv von Ponte Capriasca ein Exemplar sein eigen nennt.

Das zweite Stück betrifft die Gemeinde Carona und Ciona, über Melide am südlichen Abhang des Monte Salvatore gelegen. Es ist dem Originalpergament im dortigen Gemeindegarchiv entnommen. Aus einer ebenda befindlichen italienischen Übersetzung vom Anfang des 16. oder aus den letzten Jahrzehnten des 15. Jahrhunderts gebe ich hier und da kleine Proben.

Bei den beiden Handschriften habe ich mich streng an die Vorlage mit allen ihren namentlich in den Statuten von Capriasca sehr zahlreichen Satz- und grammatikalischen Fehlern (wie *pro contrafacienti*, *aliquas lapides*, *contingerit*, *reperuerint* etc.) gehalten, ich mochte da nicht eigenmächtig verbessern, bitte aber solche Verstösse nicht mir und einer Nachlässigkeit im Abschreiben des Manuskriptes oder im Korrigieren des Druckes zur Last zu legen.

Statuta et Ordinamenta
comunis de Criviascha

MCCCLVIII. XXV Januarii.

Rubrica statutorum comunis et hominum de Criviascha.

- I. Quod quilibet plebis C. debeat ire ad letanias.
- II. De letaneis eundis ad S. Salvatorem.
- III. De cupis molandinorum inquirendis.
- IIII. De ordine vendemiarum.
- V. De consulibus plebis eligendis.
- VI. Quod consules habeant unum bonum canevarium.
- VII. De campariis et eorum salario.
- VIII. De voto Sanctorum Johannis et Mauritii.
- VIIII. De ecclesiis aptandis.
- X. Quod bestie non vadant in prato de Cozo.
- XI. De terminis inquirendis.
- XII. De ponte de Torexela aptando.
- XIII. De fragiis non fiendis liminotis.
- XIIII. De bestiis habentibus pegaduram constringendis.
- XV. De preceptis consulum servandis.
- XVI. Quod quilibet debeat ire ad viciniantiam.
- XVII. De capitalibus consignandis novis consulibus.
- XVIII. Quod bestie et casarii plebis debeant montare in alpibus una die.
- XVIIII. De porciis non mitendis in alpibus.
- XX. De equis forensibus non tenendis in alpibus.
- XXI. De electione casariorum fienda.
- XXII. Quod consules debeant dare sortes de casinis alpium etc.
- XXIII. De recta mensura lactis danda casariis.
- XXIIII. De ratione fienda per pastores de rebus sibi consignatis.
- XXV. De accusis bestiarum dandis ante kal. septembris.
- XXVI. De emenda bestiarum que invenirentur alibi quam in alpibus.
- XXVII. De setena pro bestiis custodiendis dividenda.
- XXVIII. De pastoribus qui non possint constringi sub consulibus non eligendis.
- XXVIIII. Quod consules teneantur deposita que sibi consignata fuerunt statim dare creditoribus.

- XXX. De sortibus non vendendis seu alienandis.
 XXXI. Pro viis et stratis fiendis et reaplandis.
 XXXII. Quod vicini debeant . . . unleserlich.
 XXXIII. De vino et bivazonis dando de mense octubris.
 XXXIII. Quod unum comune non pignoret aliud in paschulis.
 XXXV. De vino quod datur ad letanias exigendo.
 XXXVI. Pro certis festivitatibus celebrandis.
 XXXVII. De silvis uon fictandis forensibus.
 XXXVIII. De licentia danda cuilibet familie de duobus bovis
 vel duabus vacis pro laborare.
 XXXVIII. Quod nulla parabula valeat si non est scripta.
 XL. Quod nullus conducat aliquam bestiam forensis
 super alpibus.
 XLI. Quod nullus qui reciperetur vicinus dicte plebis
 possit uti in alpibus.
 XLII. Quod nullus petat aliquam rem casariis nisi pro
 comedendo.
 XLIII. Quod consules non debeant aliquid donare sine
 parabula comunis.
 XLIII. De bestiis non nodandis in alpibus.
 XLV. De bestiis non rostandis in alpibus.
 XLVI. De casinis alpium non devastandis.
 XLVII. De igne non ponendo in buschis.
 XLVIII. De letamine speniendo in monte de Mimeragio.
 XLVIII. De preconizamento fiendo in burgo Lugani quod
 nullus forensis ducat bestias in alpibus.
 L. Quod consules mittant ad ponendum ignem in
 buscis alpium.
 LI. Quod nullus ducat bestias in plebe sine parabula
 consulum.
 LII. De bestiis non rostandis extra buscos si non sunt
 in fabula.
 LIII. Quod casarii non debeant spernere aliquem qui
 vellet ire in alpibus.
 LIII. De paiarolis casteniarum non portandis.
 LV. Quod pastores et bogyayroli possint se scambiare.
 LVI. Quod nulla bogia forensis debeat pascolare super
 comune plebis C.
 LVII. Quod si aliqua bestia plebis iret in alpibus extra
 plebem, quod non possit reverti.
 LVIII. Quod si aliqua persona plebis iret ad standum extra
 plebem cum suis bestiis, quod non possit ire ad
 pascolandum super comunantia C.
 LVIII. Quod nullus accipiat letamen alpium.

- LX. Quod nullus debeat furari vel recipere furtum.
 - LXI. Quod terre et domus super quibus dominus episcopus habet honorem non possint alienari inter ipsos vicinos.
 - LXII. Quod montes plebis sint tensi et in fabula.
 - LXIII. Quod quelibet vicinancia possit facere fabulam.
 - LXIII. Quod quelibet persona que haberet terram super qua dominus episcopus haberet censum.
 - LXV. Quod quelibet vicinancia plebis debeat solvisse honorem domini episcopi.
 - LXVI. Quod consules teneantur dare omni anno.
 - LXVII. Quod quilibet possit pignorare capras.
 - LXVIII. Quod consules teneantur cernere camparium.
 - LXVIII. Quod nullus ducat aquam in via comunis.
 - LXX. Quod consules et canevarius teneantur consignare cartas.
 - LXXI. Quod consules teneantur cernere tres homines pro quadra.
-

In nomine omnipotentis domini nostri Yhesu Christi et beate virginis Marie et beatissimi Stefani confessoris nostri anno MCCCLVIII inditione XI hec sunt statuta et ordinamenta comunis de Criviascha facta et ordinata et examinata per infrascriptos homines silicet per Zaninum de Ruschis, Georgium de Bontis, Stevanum de Azo, Marchixium de Caumiro, omnes de Ponte, Zaninum Vitalini de Valio, Jacometum de Carexanis, Zaninum de Cariolis, Albertolum de la Plaza, Martinolum de Muschono, omnes de Sala, Zaninum Brulium de Tesserario, Bertramum de Campestro, Martinum dictum Bandra de Albigo, Zaninum de Biadogio, Ansermalum de Cazalo, Johaninum de Surezio, omnes syndicos dicte plebis Criviasche ad infrascripta omnia et singula facienda et gerenda ut constat per cartam unam sindicatus atestatam inde traditam et scriptam per Franzolum de Quadrio notarium de Criviascha anno suprascripto die iovis XXV mensis Januarii inditione XI.

(Späterer Zusatz: Aditum est quod dicta statuta valeant et serventur inter homines dicte plebis et alios qui venirent ad standum in ipsa plebe secundum formam infrascriptorum statutorum.)

I. Quod quilibet plebis C. debeat ire ad letanias.

Imprimis statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet plebis Criviasche debeat ire ad letanias masculus et femina, qui sit bonus et suficiens pro quolibet foco, et omnes sint ad ecclesiam sancti Stefani ante quam crux recedat, sub pena et banno sol. duorum pro quolibet qualibet vice, et quilibet possit macinare blavam et quoquere panem in dictis letaniis sine banno.

II. De letaniis eundis ad sanctum Salvatorem.

Item statutum et ordinatum est, quod consules qui erunt pro tempore teneantur et debeant facere fieri letanias sancti Salvatoris semel in anno secundum usum plebis Criviasche et debeant portare formagiam unam pulcram et bonam et bene salatam pro quolibet focho unius monse secundum quod habent lactem, sub pena et banno sol. duorum pro quolibet, et soluta pena nichilominus teneantur dare dictam formagiam, et non possit dare pa(ra?)bula nisi fuerit ex iusta causa, sub pena et banno sol. quinque nostrorum, et quod circa vicinorum fiat ad ecclesiam sancti Stephani. Et si dicti vicini haberent vitulos vel capredos (capreolos?) subtus dictis suis bestiis et non possent dare dictam formagiam, quod debeant examinare lactem suum et emere unam allius maneriei, et quod teneantur ire omni anno ad sanctam Mariam de Albigorio et facere celebrare ibi missam unam, et quilibet fochus teneatur dare imperialem unum dictis consulibus pro offerendo ad dictam missam, sub pena denariorum VI pro quolibet, et quod teneantur dare formagiam I secundum quod dictum est ut supra, et quod teneantur accipere de dicto formagio formas (?) LX et de dictis formis LX debeant miteri omni anno medium florenum ad sanctam Mariam montem et superfluum de dictis formis LX consules teneantur destribuire in ecclesiis de Criviascha ubi eis videbitur mayus necesse.

III. De cupis molandinorum inquirendis.

Item statutum et ordinatum est, quod consules teneantur per sacramentum inquirere tres vices in anno omnes cupos molandinorum plebis Criviasche, et ille mulinarius qui haberet maiorem cupum quam debet solvat pro banno sol. XX terciolorum, et postea debeat adeguari dictum cupum ad expensas mulinarii, et quod viginti cupos faciant unum quartale.

III. vacat.

V. De consulibus plebis eligendis.

Item statutum et ordinatum est, quod consules veteres teneantur per sacramentum cernere et eligere alios quatuor consules tertio die ante Kalendas Januarii, et ille qui erit electus teneatur iurare sub pena sol. quinque nostrorum pro quolibet, et nichilominus teneatur iura re; et debeant habere pro suo feudo in Criviascha sol. quadraginta quinque nostrorum pro quolibet ipsorum, et ille qui fuerit consul non teneatur esse infra tercium annum consul nec canevarius.

VI. Quod consules habeant unum bonum canevarium.

Item statutum et ordinatum est, quod consules debeant habere canevarium unum bonum et iustum, qui gubernet scripturas et cartas et pignora et alias res comunis Criviasche, et debeat iurare in continenti sub pena et banno sol. V nostrorum, et soluta pena nichilominus teneatur iurare, et debeat habere pro suo feudo sol. XLV nostrorum, et ille qui fuerit canevarius non teneatur esse canevarius infra tercium annum.

VII. De campariis et eorum sellario.

Item statutum et ordinatum est, quod consules debeant habere camparios quatuor per quadram, qui camparii debeant habere pro suo feudo de quolibet soldo denarios II et de pignoribus forensibus debeant habere denarios IIII de quolibet soldo de hoc quod pervenerit in manibus comunis Criviasche, et qui sunt camparii non teneantur esse infra tercium annum, et predicti camparii teneantur iurare in continenti, sub pena et banno sol. V terc. pro quolibet die.

VIII. De voto sanctorum Johannis et Mauriti.

Item statutum est, quod quilibet fochus ipsius plebis qui laborat terram vel haberet perticam unam et abinde supra debeat dare singulos panes de libris quatuor pro quolibet pane ad votum sancti Johannis et sancti Mauriti, et ille qui fecerit formagium de mense Octubris, teneatur dare formagiam unam unius diei ad votum sancti Johannis, et ille qui fecerit formagium a Kalendis Januarii usque quintodecimo Januarii teneatur dare formagiam unam unius diei ad votum sancti Mauriti, et debeant portare ad oram tercię, et qui non consignaverit dictum panem

et caseum, solvat pro banno sol. duos et pena soluta nichilominus teneatur dare dictum panem et caseum, et in dicta ecclesia non debeant intrare nisi officiales sub pena den. VI pro quolibet.

VIIII. De ecclesiis aptandis.

Item statutum est, quod consules teneantur per sacramentum facere aptare ecclesias sancti Stefani et sancti Johannis et pontem Petrum quando fuerit necesse.

X. Quod bestie non vadant in prato de Cozo.

Item statutum est, quod nulla bestia debeat ire ad pascorandum in prato de Cozo a Kalendis Aprilis usque ad Kallendas Septembris banno sol. viginti qualibet bogia vacharum et sol. X pro qualibet bogia caprarum et ovium et solidum unum pro qualibet vacha et denarios duos pro qualibet capra et pecora.

XI. De terminis inquirendis.

Item statutum est, quod consules et camparii sui teneantur ire semel in anno ad cercandum terminos alpium et debeant habere sol. viginti terciolorum dandorum in pane ad expensas comunis, et casarii dicte plebis teneantur dare singulas mascarpas suprascriptis consulibus et campariis banno sol. V.

XII. De ponte de Torexela aptando.

Item statutum est, quod consules teneantur facere aptare pontem de Torexela et omnes stratas franciscas que eis pertinent, et teneantur ire omnes illi qui solvunt fodrum, sub pena et banno sol. V pro quolibet et qualibet vice. Et si aliquod damnum veniret dicto comuni pro negligentia dicatorum consulum, quod damnum sit tantum dicatorum consulum.

XIII. De fragiis non fiendis liminotis.

Item statutum est, quod nemo debeat facere aliquam fragiam illis qui ducunt liminotas nec extrare nec petere aliquid, sub pena et banno sol. decem nostrorum pro quolibet et qualibet vice.

XIIII. De bestiis habentibus pegaduram constringendis.

Item statutum est, quod consules teneantur constringere omnes pegaduras in loco congruo per unum mensem; et si de ipsa pegatura non discupretur aliquod per ipsum

mensem, debeant alargari ipse bestie ubi eis videbitur pro meliori comunis, et si inveniretur extra confinia vel terminos, solvat pro banno sol. quinque pro quolibet et qualibet vice.

XV. De preceptis consulum servandis.

Item statutum est, quod quilibet vicinus plebis Criviasche teneatur et debeat attendere et observare omnia precepta facta per predictos consules pro negotiis comunis sub pena et banno sol. quinque pro quolibet et qualibet vice.

XVI. Quod quilibet debeat ire ad vicinantiam.

Item statutum est, quod quilibet vicinus plebis Criviasche sit et esse debeat ad comune et ad vicinantiam quando preceptum fuerit, sub pena imperialium XII pro quolibet et qualibet vice.

XVII. De capitalibus consignandis novis consulibus.

Item statutum est, quod consules et canevarius veteres teneantur et debeant consignare consulibus et canevario novis et deganis locorum omnes capitales quos habuerint et consignare in comuni et compartire per vicinantias.

XVIII. Quod bestie et casarii plebis debeant montare in alpibus una die.

Item statutum est, quod omnes bestiae plebis Criviasche et casarii debeant montare in alpibus in una die et in una die descendere comuniter sub pena et banno sol. viginti nostrorum pro quolibet die cuilibet contrafacienti.

(Zusatz: et quod nullus conducat aliquem bovem sanatum in alpibus sub suprascripta pena, et quod nullus casarius possit movere calderia a sua alpe sine parabula consulum, donec non descendunt de alpe, sub suprascripta pena.)

XVIII. De porziis non mitendis in alpibus.

Item statutum est, quod nulla persona plebis Criviasche possit ducere aliquem porchum nec porcarn in alpibus plebis suprascripte sub pena et banno sol. V terc. pro quolibet porco et qualibet vice cuilibet contrafacienti.

XX. De equis forensibus non tenendis in alpibus.

Item statutum est, quod omnes consules et casarii teneantur caziare de alpibus omnes equos et equas forenses

et alias bestias forenses sub pena et banno sol. decem nostrorum pro quolibet equo, ita quod ipsi equi et bestiae forenses nullo modo possint permiti in alpibus.

XXI. De electione campariorum fienda.

Item statutum est, quod omnes illi qui volunt esse casarii in alpibus de Criviascha debeant esse ad ecclesiam sancti Stefani quando preceptum fuerit occasione accipiendi sortes, et quilibet casarius qui haberet a triginta mezaris lactis insursum debeat habere taurum unum bonum et firmum in laude consulum sub pena et banno sol. viginti nostrorum pro tauro, et dicti consules teneantur temptare suprascriptos tauros infra tertium diem postquam ascenderit in dictis alpibus, et semel in quolibet mense donec starent in alpibus, et casarii, pastores et bogayroli teneantur iurare infra tertium diem salvamentum de salvando et gubernando salem, caseum, beturum, mascarpas et bestias et omnes alias res que venirent in eorum manibus, et quilibet bogexius teneatur adiuvare facere stabios et casinas sub pena et banno sol. quinque nostrorum pro quolibet, et si esset aliquis qui non posset ire in alpibus ad pascorandum; et quod possint ire de mense Madii in dicto comune salvo quod non possint ire ad curtes nec ad casinas ubi vadunt bogie.

XXII. Quod consules debeant dare sortes de casinis alpium, quando esset discordia.

Item statutum est, quod si aliqua discordia fuerit inter casarios de curtibus seu de casinis alpium, quod consules qui erunt per tempora teneantur ponere et dare sortes predictarum alpium inter illos de quibus fuerit discordia, sub pena et banno solidorum viginti nostrorum qualibet vice.

XXIII. De recta mensura lactis danda casariis.

Item statutum est, quod consules debeant dare casariis rectam mensuram ipsius lactis secundum quod est in usu, et teneantur ipsi casarii et pastores amezare suum lactem in sero probe secundum quod faciunt in aliis partibus.

XXIIII. De ratione fienda per pastores de rebus sibi consignatis.

Item statutum est, si casarii, pastores et bogayroli amiserint de predictis rebus silicet bestias, formagium,

mascharpas et biturum et alias res, teneantur reddere secundum consuetudinem plebis Criviasche et facere rationem sub consulibus, et si aliquis vellet facere aliquam lamentelam de bestiis amissis, habeat factam de mense Septembris, et elapso termino non fiat eis ratio per consules; et quilibet bogixius debeat hostendere nodas suas pastoribus suis et consignare bestias suas suprascriptis pastoribus in illa die qua vadunt in alpibus.

(Zusatz: aditum est, quod de predictis rebus taliter amissis quilibet possit petere ius suum coram quolibet magistratu civitatis et iurisdictionis Cumarum non obstante dicto statuto.)

XXV. De accusis bestiarum dandis ante Kalendas Septembris.

Item statutum est, quod camparii consulum qui accusant aliquam bogiam bestiarum in diviso debeant accusare ante Kalendas Septembris sub pena et banno sol. V nostrorum pro quolibet et qualibet vice.

XXVI. De emenda bestiarum que invenirentur alibi quam in alpibus.

Item statutum est, quod si aliqua bestia inveniretur indiviso quando debet esse in alpibus, quilibet vaca mendet sol. V nostrorum et quilibet capra et ovis mendet imperiales XII, salvo vachas laboris, et si aliqua bogia inveniretur in diviso, solvat pro banno sol. XX nostrorum.

XXVII. De setena pro bestiis custodiendis dividenda.

Item statutum est, quod casarii et pastores debeant esse tres ad dividendum setenam, et illi qui habent septimam debeant custodire vachas et capras.

(Später Zusatz: et omne concordium factum per maiorem partem bogixiorum debeat esse firmum, sub pena et banno sol. decem pro quolibet et qualibet vice. Et illi qui habent setenam debeant manutenere colderam unam et taurum unum bonum et sufficientem in laude consulum sub pena et banno sol. XX terc. pro qualibet vice, et consules faciant cercham dictorum taurorum tres vices in anno.)

XXVIII. De pastoribus qui non possint constringi sub consulibus non eligendis.

Item statutum est, quod nullus casarius debeat accipere aliquem pastorem nec bogiayrolum qui non possit constringi sub consulibus, et si accepit casarius, teneatur

stare in omnibus mendantiis et restitutionibus bestiarum in extimo consulorum.

XXVIII. Quod consules teneantur deposita que sibi consignata fuerunt, statim dare creditoribus.

Item statutum est, quod consules teneantur per sacramentum de qualibet presalia vel robaria que eis fuerit consignata, in continenti ipsam robariam consignare in manibus creditorum seu comunis Criviasche, et si ipsi consules peterent a vicinis quod debent ire ad consignandum secum dictam robariam sub pena sol. V pro quolibet, et si aliquod damnum incurreret dicto comuni pro negligentia dictorum consulum, quod sit tantum ad suum damnum et non ad damnum comunis.

(Zusatz: aditum est, quod ipsum statutum non habeat locum in presalliis et robariis que fiunt vigore licenziarum seu paraboliarum magistratum comunis Cumarum, sed in ipsis servantur statuta comunis Cumarum.)

XXX. De sortibus non vendendis seu alienandis.

Item statutum est, quod si aliquis accipit sortem alpium et non possit sustinere per se nec per suam familiam, non possit vendere nec alienare, sed permaneat in manibus dicti comunis, et solvat pro banno sol. XL nostrorum.

XXXI. Pro viis et stratis fiendis et reaptandis.

Item statutum est, quod consules teneantur facere fieri semel in anno illas tres vias comunis Criviasche in una die et debeant ire ad dictas vias unus pro focho de melioribus, sub pena et banno sol. V nostrorum pro quolibet, et dicti consules teneantur mittere homines novem ad illam viam que vadit versus Brenam, silicet sex per viam de Sala et tres per illam de Albiorio comparendo dicti consules vicinos per dictas vias secundum quod eis videbitur esse pro meliori.

XXXII. vacat.

XXXIII. De vino et biazonis dando de mense Octubris.

Item statutum est, quod vinum et biazoni debeant dari de mense Octubris et debeant venire in manibus consulum et debeant facere hoc quod eis videbitur esse pro meliori comunis.

XXXIIII. Quod unum comune non pignoret aliud in pasculis.

Item statutum est, quod nullum comune vel locus possit spignorare unum locum alteri in nullo loco nec in paschulis, salvo in gadiis factis et in campaneis tensatis sub pena et banno sol. XX nostrorum.

XXXV. De vino quod datur ad letanias exigendo.

Item statutum est, quod consules teneantur exigere totum vinum quod datur ad letanias de Criviascha, et si illi qui tenerentur dare non darent, dicti consules teneantur accipere terram et exigere fictum preteritum, et postea debeant condemnare de sol. XX terc.

XXXVI. De festivitatibus celebrandis.

Item statutum est, quod comune et homines de Criviascha debeant et teneantur celebrare festum sancti Tomasii apostoli et consecrationis ecclesie sancti Stefani (später darüber geschrieben: que est tertio mensis Julii et apelatur festum alporum) sub pena et banno sol. V nostrorum pro quolibet laborante, et festa sanctorum Georgii, Victoris, Mauritii, Petri et Bartholomei, sub pena sol. duorum terc. et similiter festum mortuorum, sub pena sol. II.

XXXVII. De silvis non fictandis forensibus.

Item statutum est, quod nulla persona de Criviascha debeat vendere nec fictare aliquam silvam castanearum nulli persone forensi nec facere nullum famulamentum nec possit facere aliquam defensionem, donec non dent bonum pignus de solidis viginti terc.

XXXVIII. De licentia danda cuilibet familie de duobus bovis vel duabus vachis laborandi.

Item statutum est, quod consules teneantur dare parabolam cuilibet persone stantis et habitantis in montibus cum sua familia super totum annum de duobus bovis aut de duabus vachis de labore tantum quantum mittunt milium et rapas et aliter non.

XXXVIII. Quod nulla parabola valeat, si non est scripta.

Item statutum est, quod nulla parabulla valeat si non est scripta per parabulam consulum et per sacramentum datam.

XL. Quod conducat aliquam bestiam forensem super alpibus.

Item statutum est, quod si aliqua persona plebis Criviasche conducirer aliquam bestiam forensem super alpes plebis Criviasche, quod solvat pro banno sol. XX nostrorum pro qualibet bestia, et similiter ille qui reciperet solvat pro banno sol. XX t. pro qualibet bestia.

XLI. Quod nullus qui reciperetur vicinus possit uti in alpibus dicte plebis.

Item statutum est, quod si aliquis vellet venire ad standum et habitandum cum sua familia qui vellet stare per vicinum in dicta plebe de Criviascha, solvat pro intrata comuni de Criviascha libras sexaginta nostrorum, et nullus dictorum consulum debeat dare aliquam audientiam alicui forensi sine parabola tocuis comunis congregati, et in quo sit unus pro focho, et hoc in banno sol. centum nostrorum pro quolibet consule, et nichilominus qui sic veniret seu reciperetur, nullo modo cum bestiis nec sine bestiis possit uti in alpibus seu montibus dicte plebis que sunt proprie veterum vicinorum dicte plebis.

(Zusatz: aditum est, quod quilibet forensis, cuiusvis conditionis existat, qui venerit ad standum in dicta plebe de voluntate maioris partis comunis dicte plebis et solverit dictas libras LX nostrorum, possit uti dictis alpibus seu montibus sicut alii vicini dicte plebis, aliter non, et quod alia verba comprehensa in dicto statuto que incipiunt et nullus etc. sint superflua et cassa usque in fine.)

XLII. vacat.

XLIII. Quod consules non debeant aliquid donare sine parabula comunis.

Item statutum est, quod consules non promittant nec donent aliquid alicui persone nisi per parabolam comunis congregati sub pena sol. V qualibet vice.

XLIIII. De bestiis non nodandis in alpibus.

Item statutum est, quod nulla persona plebis Criviasche debeat nodare aliquam bestiam in alpibus de Criviascha sub pena sol. V nostrorum.

XLV. De bestiis non rostandis in alpibus.

Item statutum est, quod nulla persona debeat rostande aliquam bestiam in alpibus de Criviascha, et si aliquis

rostaret, quod solvat pro banno sol. X pro quolibet et quilibet possit accusare sustinendo per sacramentum.

XLVI. De casinis alpium non devastandis.

Item statutum est, quod nulla persona plebis Criviasche debeat guastare aliquam casinam nec stabulum alpium plebis Criviasche sub pena et banno librarum trium terc. et ille qui fuerit accusator habeat et habere debeat sol. X nostrorum de illa accusa, et omnes possint esse accusatores sustinendo per sacramentum.

XLVII. De igne non ponendo in buschis.

Item statutum est, quod nulla persona plebis Criviasche debeat ponere ignem in buschum nec in silvam plebis Criviasche sine parabola consulum, sub pena sol. XX nostrorum qualibet vice.

XLVIII. vacat.

XLVIII. De preconizamento fiendo in burgo Lugani quod nullus forensis ducat bestias in alpibus.

Item statutum est, quod consules teneantur facere preconizari in burgo Lugani ad medium Madium quod nulla persona debeat ducere aliquam bestiam forensem in alpibus de Criviascha sub predicta pena et banno.

L. Quod consules mittant ad ponendum ignem in buschis alpium.

Item statutum est, quod consules teneantur mittere octo famulos ad ponendum ignem in buschis alpium ubi eis videbitur esse pro meliori comunis semel et pluries si necesse fuerit.

LI. Quod nullus ducat bestias in plebe sine parabola consulum.

Item statutum est, quod nulla persona plebis Criviasche debeat ducere aliquam bestiam in territorio de Criviascha sine parabola consulum sub pena et banno sol. viginti terc. et hoc inteligatur tantum si essent de pegadura et non aliter.

LII. De bestiis non rostandis extra buschos, si non sunt in fabula.

Item statutum est, quod nulla persona possit rostare aliquam bestiam extra buschos, si non sunt in fabula

comunis, sub pena et banno sol. X nostrorum, et quilibet possit accusare sustinendo per sacramentum.

LIII. Quod casarii non debeant spernere aliquem qui velet ire in alpibus.

Item statutum est, quod nullus casarius possit spernere aliquam personam comunis Criviasche cum lacte vel sine lactem que velet ire secum in alpibus solvendo suam portionem omnem (?) per illud comune, sub pena et banno sol. XX nostrorum, et consules dicte plebis teneantur exigere penam.

LIIII. De paiarolis castanearum non portandis.

Item statutum est, quod non sit aliquis qui debeat portare payarolum castanearum sub pena denar. XII pro quolibet et quilibet possit accusare.

LV. Quod pastores et bogyayroli possint se scambiare.

Item statutum est, quod si pastores et bogyayroli qui ascendunt in alpibus velent se scambiare, ille casarius teneatur infra terciam diem facere iurare salvamentum sub pena sol. V et si aliquis nolet iurare, casarius teneatur facere consulibus lamentantiam.

LVI. Quod nulla bogia forensis debeat pascolare super comune plebis Criviasche.

Item statutum est, quod si aliqua bogia forensis iret ad pascolandum super comune plebis Criviasche, quod solvat pro banno sol. XX terc., et si aliquis iret cum suis bestiis tantum, quod mendet sol. X nostrorum.

LVII. vacat.

LVIII. Quod si aliqua persona plebis iret ad standum extra plebem cum suis bestiis, quod non possit ire ad pascolandum super comunantia plebis Criviasche.

Item statutum est, quod si aliqua persona plebis C. iret ad standum extra plebem cum suis bestiis, non possit nec debeat ire ad pascolandum super comunantia plebis C., sub pena sol. X terc. pro quolibet et qualibet vice.

LVIII. Quod nullus accipiat letamen alpium.

Item statutum est, quod nullus dictorum vicinorum de C. debeat accipere aliquod letamen alpium, si non emerit

a consulibus de Criviascha, et hoc in pena sol. sexaginta nostrorum pro quolibet et qualibet vice.

LX. Quod nullus debeat furari nec recipere furtum.

Item statutum est, quod quelibet persona plebis Criviasche que furaretur vel aliquod furtum reciperet, quod solvat pro banno comuni de Criviascha sol. centum terc. (Zusatz: Aditum est etiam, quod per hoc statutum non fiat aliquod preiudicium alliis penis que imponuntur per statuta comunis Cumarum neque statutis comunis Cumarum.)

LXI. Quod terre et domus super quibus dominus episcopus habet honorem, non possint alienari inter ipsos vicinos.

Item statutum est, quod non sit aliqua persona vicinorum dicte plebis que audeat nec presumat vendere, permutare, locare, cedere, obligare nec aliquo modo alienare aliquam terram, domum nec rem territoriam existentem in dicta plebe, super quibus dominus episcopus et ecclesia Cumarum habet aliquem censum vel honorem, et si fieret, non valeat, sed cassa et irrita sit ipsa permutatio, alienatio, obligatio, et ille qui fecerit solvat pro banno comuni ipsius plebis libras quinque terc. et quilibet possit accusare, et hoc habeat locum tantum, si ipsa alienatio, pignatio vel obligatio fieret cum aliquo nobile vel cive ipsius plebis vel cum aliquo alio forense et non.... accordia esset inter dictos vicinos de dictis terris, quod consules...¹⁾ propria teneantur decernere sub pena et banno sol. LX nostrorum pro qualibet persona que peteret rationem alibi nisi subtus consulibus.

LXII. Quod montes plebis sint tensi et in fabula comunis.

Item statutum est, quod omnes montes plebis Criviasche sint tensi in fabula videlicet a prato Oldono et a via insursum usque ad tictum de consiliariis, et a ticto de consiliariis insursum usque ad fontanam de Morela et a fontana usque ad sasum de Baxalupo et a Baxalupo usque ad cantorciam ticti magistri et de bagio usque ad tictum de Bolto et a ticto de Bolto usque ad prata de Planatio et a prato de Planatio usque ad rippam pratorum de Crana, et debeant stare de Crana intus et venit usque in vallari de Cursaso, et a Cursaso usque ad muratam Girardi de Perrn, et a murata usque ad fontanellam que est in sumitate de Corona, et a fontanela veniendo (?) infra

¹⁾ Lücke wegen abgerissener Ecke des Manuskriptes.

usque ad casinam Martinoli de Cazulo, et a dicta casina usque ad fontanam de Vixerogio, et a dicta fontana usque ad tictos de Secampo, et a tictis usque ad predictam grosam que est in tondo planorum, et deinde usque ad valem de Catnaga et a pratis insursum, et a valle de Catnaga usque ad sasum quod est subtus campum Guidali et deinde ultra per medium tictorum de Novelina, et deinde intus per viam usque in valari et intra valarem et in sursum usque in saxis, et a saxis inferius usque ad muratam domini Girardi, et deinde intus per viam usque in vallem, et a dicta valle usque ad montem de prato Borelo et deinde usque ad tictos Guillermi, et deinde usque ad tictum Garoli et deinde usque per medium orum Camusum, et deinde usque ad orum Camusium, et deinde usque in fontanam de oro Camusio, et deinde usque ad planum de Piliardino ad planatium desubtus, et vadit usque ad saselum quod est subtus de furmigario, et deinde usque in fondo pratorum Nichole Marelle de Laziano, et deinde usque ad produm de sertam maiorem, et deinde usque in riale de Pongia, et deinde usque in pede pratorum illorum de Anexina et vadit usque in vallarem et deinde (das die Fortsetzung enthaltende Blatt fehlt).

LXVII. Quod quilibet possit spignorare capras.

Item statutum est, quod quilibet possit spignorare quamlibet personam que iret ad pascorandum cum capris et super suum territorium, silizet si dictum comune non teneret capras et non aliter.

LXVIII. Quod consules teneantur cernere camparium unum.

Item statutum est, quod consules teneantur cernere et eligere camparium unum omni anno et teneatur tensare et custodire fabulam comunis.

LXVIII. Quod nullus ducat aquam in via comunis.

Item statutum est, quod nulla persona debeat traere aliquam aquam in via comunis sub pena sol. X.

LXX. Quod consules et canevarius teneantur consignare cartas.

Item statutum est, quod consules et canevarius veteri teneantur et debeant consignare in manibus consulum et canevarii novis omnes cartas et scripturas que venirent in eorum manibus omni anno.

**LXXI. Quod consules teneantur cernere tres homines
pro quadra.**

Item statutum est, quod consules teneantur cernere et eligere tres homines bonos et sufficientes pro quadra ad consulendum dictum comune et homines dicte plebis omni anno.

Auf den folgenden drei Seiten stehen Bestätigungen dieser Statuten vom 23. Juni 1358, 4. November 1371 und 22. Oktober 1376. Die erste lautet:

MCCCLVIII die sabbati XXIII mensis Junii sapiens vir dominus Andreas de Ponzano iudex causarum pallatii comunis Cumarum ad petitionem et requisitionem Johannoli de Turate notarii Cumarum sindici et nomine comunitatis et hominum de Criviascha vallis Lugani petentis commisit et commisit (sic) sapienti viro domino Alamano de Cressenzano iuris utriusque perito laudationem, examinationem, approbationem et confirmationem presentium statutorum dicte comunitatis et hominum, et hoc secundum formam statutorum comunis Cumarum ut noviter conveni

MCCCLVIII indictione XI die sabbati XXIII mensis Junii dominus Allamanus de Cressenzano iuris utriusque peritus Cumanus, cui commissum est laudare, approbare, examinare et confirmare suprascripta statuta comunitatis et hominum de Criviascha vallis Lugani episcopatus Cumarum per dominum Andream de Ponzano iudicem causarum pallatii comunis Cumarum ut constat ex actu ipsius commissionis . . . ipsa statuta per eum diligenter vissa et examinata laudavit, approbavit et confirmavit, salvo semper honore magnifici domini, domini Galeaz . . . (unleserlich) domini generalis, statutis, provixionibus et ordinibus comunis Cumarum, quibus per hanc laudationem minime derogetur.

Ego Johannolus de Turate notarius Cumarum hanc laudationem iussu prefati domini Allamanni subscripsi.

Die zwei andern Ratifikationen, im wesentlichen bis auf die Namen gleichlautend, haben am Schluss die Worte: salvo semper quod non inteligatur laudatum, approbatum et confirmatum aliquid quod reperiretur esse contra honorem et statum magnifici domini domini Galeaz etc. et comunis Cumarum necnon contra statuta et ordina-
menta ac provisiones comunis Cumarum.

Zusätze:

Aditum est MCCCLXXI die dominico XVII mensis Julii per Jacometum de Carexanis de Sala, Martinolum de Muscono de Sala, Albertinum de Agazino de Ponte, Zaninum Vitalini de Valio, Saretum dictum Magonum de Albignorio, Johanium de Doxiis de Campestro, Zaninum de Laplaza de Biadogno, Zaninum de Buscho de Lopagno et Zaninum de Guidolo de Surezio, omnes ad infrascripta omnia et singula fatienda et gerenda ut constat per cartam unam electionis inde traditam et scriptam per Franzolum de Quadrio notarium de Criviascha hoc anno die Jovis quinto mensis Junii indictione VIII^a.

72. Inprimis statuerunt et ordinaverunt, quod camparii electi et qui per tempora eligentur per consules seu consulem dicte plebis secundum formam statutorum dicte plebis habeant arbitrium, potestatem et bayliam et quilibet eorum acusandi quascumque personas, cuiuscunque status et conditionis existant, et bestias fatientes vel aliquid comitentes contra formam dictorum statutorum, et quod eorum acusas teneantur et debeant omni mense portare consulibus dicte plebis vel alicui eorum et in scriptis dare, quibus sic portatis illi qui fuerint acusati teneantur solvere acusam et id quod venit ad solvendum secundum quantitates et quantitatem super quolibet delicto per formam dictorum statutorum limitatas et limitatam infra quindecim dies postquam acusati fuerint. Et cuilibet campario super acuis portandis credatur et adhibeatur plena fides absque alia probatione cum iuramento. Et quod qui fuerint acusati pro pennis predictis capi, pignorari et robari possint per ipsos consules et quemlibet eorum. Et quod de exportatione earum credatur dictis consulibus seu consuli quibus seu cui portata fuerit absque alia probatione cum iuramento suo. Et quod ipsi consules et consul teneantur cum eorum posse executioni mandare vel facere mandare ipsas condemnationes et eas exigere infra mensem unum postquam eis portate fuerint, sub pena sol. X terc. Et omne id quod exigerint vel aliquis eorum exigerit et quecunque pignora que dicta occasione habuerint dare teneantur et consignare infra tres dies postquam ad manus suas pervenerint campario dicte plebis.

73. Item statutum est, quod quilibet vicinus plebis Criviasche teneatur et debeat ire in alpibus ad bogiam in una die et in una alia descendere super sortem iactatam

seu eis datam per consules plebis, et qui contrafecerit, solvat pro banno sol. XX terc. pro quolibet die, et quod nulla persona posit ire super dictis alpibus, si non vadit ad bogiam ordinatam cum illo casario, sub predicta penna.

74. Item statutum est, quod consules qui erunt per tempora teneantur facere scorzatam super comunantiam dicte plebis semel in anno ubi eis melius videbitur, et teneatur ire unus pro foco, quando preceptum fuerit sibi, sub penna et banno sol. X terc. pro quolibet foco, et dicti consules habeant arbitrium accipiendi formagiam unam unius monse mensis Maii videlicet a qualibet persona ponente vacas, manzas vel capras in alpibus, et si dicte bestie haberent subtus nutriminos, teneantur dare caseum in laude consulum, et si aliqua persona haberet duas vacas tantum et non poneret in alpibus, quod non teneatur dare dictum caseum, et si aliquis contrafecerit, solvat pro banno sol. V terc. et nichilominus teneatur dare dictum caseum.

75. Item statutum est, quod consules qui erunt per tempora teneantur facere ire omnes peccoras dicte plebis super alpem de Serdena, et qui consules teneantur cernere homines suffigientes ad regendum dictam alpem, ad fatiendum ea que eis videbitur esse pro meliori dicte communitatis, et quod illi electi teneantur regere suprascriptam alpem sub pena et banno sol. XX terc. pro quolibet et qualibet die, et ipsi electi habeant arbitrium condempnandi quamlibet personam non obedientem usque ad quantitatem sol. XX terc. pro quolibet et qualibet vice. Et quod consules habeant arbitrium dandi selarium dictis electis sicut eis videbitur.

(Späterer Zusatz: et quod nulla pecora neque agnum debeat ire ad pascolandum in aliis alpibus sub pena et banno sol. II pro quolibet et qualibet vice, quando alias sunt in sertena.)

76. Item statutum est, quod si aliquis plebis Criviasche caperet aliquem lupum seu luvatum in territorio de Criviascha, quod habere debeat sol. XX terc. pro quolibet lupo seu luvato, sustinendo per sacramentum quod dicti lupi seu luvati sunt capti in territorio de Criviascha et aliter non.

77. Item statutum est, quod nulla persona plebis Criviasche debeat ire cum bestiis ad aliquam curtem infra-scriptarum alpium, antequam omnes alii vicini vadunt

in alpibus, videlicet ad Fornetos, ad Cionum, ad Sertenam Siliz et ad curtem veterem, ad Matarum de Curzanerio, ad Peziam, ad Cusagam, ad Crogium de supra in plano de Adauroxio, ad sassum de Adauroxio, ad Rompilinagum nec ad planum Loronzinum de Musgatina, sub pena et banno sol. XX terc. pro qualibet vice qua invenirentur esse albergatos.

Aditum est MCCCLXXXII die mercuri XXVIII mensis Januarii per Albertum filium condam Luganoli de Leporibus de Salla, Minum de Caprario de Ponte, Zaninum dictum Ruschonum Udogio et Johaninum de Pro de Lopagnio, omnes quatuor electos per comune et homines tocuis plebis Criviasche ad infrascripta omnia et singula facienda et gerenda, ut constat per cartam unam sindicatus et electionis inde traditam et scriptam per Horigolum de Quadrio notarium de Lugazia anno domini MCCCLXXXI die dominico XXII mensis Decembris.

78. Inprimis statuerunt et ordinaverunt, quod montes de Mimeragio, Maronencho, Moliaga, Stinchario, Polayrolo et Tensa sint et esse debeant predictorum comunium et hominum dictorum vicinorum de Criviascha tantum, dum non fiat preiudicium alicui singulari persone que in singulari pretenderet habere aliquod ius vel titulum iustum super dictos montes, salvo quod nobiles et cives plebis Criviasche possint pascolare cum suis bestiis super dictos montes videlicet quando pascolantur per vicinos dicte plebis.

79. Item statuerunt et ordinaverunt, quod alpes dicte plebis videlicet de Mosgatina, Rompiliago, Adauroxio, Crogio, Cuxaga, Croziaverio, Sertena et Crono et generaliter omnes alie comunantie que apelantur alpes et etiam omnia pertinentia dictis alpibus sint et esse debeant et esse intelligantur communes omnium nobilium civium et vicinorum dicte plebis Criviasche, prout semper ab hodie retro fuerunt et steterunt.

80. Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona tam nobillium civium quam vicinorum dicte plebis debeat ire ad curtes seu ad casinas utensilias usibiles seu consuetas dictarum alpium, antequam bestie sint alogate ad bogias ordinatas, et hoc sub pena sol. XX terc. pro qualibet persona et qualibet vice, qua invenirentur ad dictas casinas consuetas per consules maiores dicte plebis seu per eorum camparios.

81. Item statutum est, quod nobiles et cives dicte plebis non possint nec valeant ponere casarios super dictis alpibus dicte plebis, videlicet ad bogias alogatas tantum, et hoc sub pena sol. XX terc. pro quolibet casario et pro qualibet vice, salvo quod dicti nobiles et cives possint casare et ponere casarios super dictas alpes antequam bogie sunt alogate super dictis alpibus, dum non vadant ad casinas consuetas dictarum alpium.

82. Item statutum est, quod nulla persona dictorum nobilium nec civium dicte plebis possint nec debeant ponere camparios nec consules super dictis alpibus.

83. Item statutum est, quod nulla persona dictorum nobilium civium nec vicinorum dicte plebis possint nec debeant conducere nec facere conducere super dictis alpibus aliquas bestias forenses, et hoc sub pena sol. X terc. pro qualibet bestia et pro qualibet vice, qua invenirentur super dictis alpibus.

84. Item statutum est, quod quilibet casarii dicte plebis teneantur et debeant recipere ad suam bogiam quemlibet nobilem et civem dicte plebis cum suis bestiis, et hoc sub pena sol. XX terc. pro quolibet casario et qualibet vice.

85. Item statuerunt et ordinaverunt, quod nobiles et cives dicte plebis possint semper ponere ad dictas alpes dicte plebis pastores unum et plures usque ad omnem quantitatem omnium illorum pastorum quibus indigerent in dictis alpibus, si eisdem nobilibus et civibus videbitur, dum sint sufficientes in laude consulum maiorum dicte plebis et quatuor personarum ex dictis nobilibus et civibus dicte plebis, qui quatuor nobiles et cives eligi debeant per ipsos consules maiores vicinorum dicte plebis. Et quod predicti consules qui erunt per tempora teneantur facere scire dictis nobilibus et civibus quando ipsi volunt zitare sortes dictarum alpium de diebus octo ante quam zitantur dictas sortes. Et ibi quando zitantur dictas sortes dictarum alpium debeant laudari dictos pastores ut supra. Et quod dicti nobiles et cives electi debeant laudare dictos pastores per sacramentum una cum dictis consulibus, et si ipsi omnes consules et nobiles electi non essent ibi seu non velent esse ibi quando deberent laudari dictos pastores, quod tunc illi consules et electi qui erunt seu unus, duo, tres, quatuor vel secundum essent ibi, possint

laudare dictos pastores sicut ipsi omnes consules et electi essent personaliter ibi.

86. Item statutum est, quod si adfictaretur aliquas alpes, buscos vel comunantias dicte plebis per dictum comune et homines dicte plebis vel per aliquam personam dicti comunis, quod fictum dictarum rerum locatarum sit et esse debeat ita dictorum nobilium et civium quam vicinorum dicti comunis, videlicet ad focum pro foco. Salvo si indigéret aliquid pro aptando ecclesiis sanctorum Stephani et Johannis de Criviascha, quod tunc predicti nobiles, cives et vicini teneantur ponere de dictis fictis ad faciendum aptare dictas ecclesias.

87. Item statutum est, quod si alpes et comunantie dicte plebis essent necessarie dictis nobilibus, civibus et vicinis pro pascolando suas bestias, quod tunc non possint nec debeant adfictari dictas alpes nec comunantias.

88. Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona dictorum nobilium nec civium dicte plebis teneatur ire ad scorzatham, ad letanias, ad stratas nec ad pontes nec teneantur dare panem ad vota que fiunt per comune et homines tocus plebis.

89. Item statutum est, quod si predictum comune et homines dicte plebis reciperent aliquem forensem vel forenses per vicinum vel per vicinos super comunantias dicte plebis, quod tunc de omni intradega que reciperetur a dictis forensibus sit et esse debeat tantum dictorum nobilium et civium quam vicinorum dicte plebis, videlicet ad focum pro foco, salvo si egeret aliquid pro aptando predictis ecclesiis sanctorum Stephani et Johannis, quod tunc accipiatur de dictis intradegis ut supra.

90. Item statutum est, quod si esset aliqua persona dictorum nobilium, civium et vicinorum dicte plebis, que haberet aliquam bestiam seu bestias amorbatam seu amorbatas vel infirmas, quod non possit nec debeat ponere dictam bestiam seu bestias in dictis alpibus cum aliis bestiis dictorum nobilium, civium et vicinorum dicte plebis, sed teneatur ponere dictam bestiam seu bestias amorbatas seu infirmas in quacunque parte ubi consules maiores dicte plebis preceperint, et hoc sub pena et banno sol. XX terc. pro qualibet persona et qualibet vice.

91. Item statutum est, quod si esset aliqua persona dictorum nobilium et civium que velet ponere vel esse

pastorem ad custodiendum bestias dictorum nobilium, civium et vicinorum in dictis alpibus, quod ille persone volentes esse pastores teneantur et debeant esse cum dictis consulibus dicte plebis ad diem ordinatum per dictos consules pro ponendo pastores dictarum alpium, aliter illa persona que velet esse pastor et non esset ad dictum diem ordinatum, quod pro illo anno non possit esse pastor, nisi fuerit de speciali licentia illarum personarum quarum essent dicte bestie in dictis alpibus existentibus.

92. Item statutum est, quod pastores et casarii constituti per nobiles, cives et vicinos dicte plebis in dictis alpibus teneantur et debeant iurare corporaliter ad sancta Dei Evangelia manibus tactis scripturis in manibus dictorum consulum maiorum, quando ipsi consules ibunt in dictis alpibus ad refferendum sacramentum dictis casariis et pastoribus, de conservando et gubernando legaliter bona fide sine fraude omnes bestias que tunc erunt in dictis alpibus, et beturum, formagium, mascarpam, quagium et omnes alias res spectantes et pertinentes dictis nobilibus, civibus et vicinis, que essent in eorum custodia, et hoc sub pena et banno sol. XX terc. pro quolibet et qualibet vice, qua dicti pastores et casarii recusarent se facere dictum sacramentum.

93. Item statuerunt et ordinaverunt, quod omnes persone tam nobiles, cives quam vicini dicte plebis habentes bestias teneantur et debeant ire cum dictis omnibus suis bestiis in alpibus dicte plebis quas ipsi pro illo anno conducere voluerint in dictis alpibus ad diem ordinatum per consules maiores dicte plebis, aliter dicte bestie non reciperentur in dictis alpibus pro illo anno nisi de speciali licentia dictorum consulum, et hoc sub pena et banno sol. XX terc. pro qualibet persona contra hoc faciente. Et quod teneantur et debeant descendere de alpibus quilibet cum suis bestiis ad diem ordinatum per dictos consules maiores sub predicta pena.

94. Item statutum est, quod omnes mendancie et condemnationes que fieri contingerit per predictos consules et camparios super dictis alpibus, quod solvantur dicti camparii et consules et notarii dicte plebis de dictis mendanziis et condemnationibus usque ad illud quod habere debuerint occasione eorum mercedis et selarii, et si aliquid superest de dictis condemnationibus et mendanziis ad solvendum dictos consules, camparios et notarios, quod

dividantur inter personas dicte plebis tam nobiles, cives quam vicinos, videlicet ad focum pro foco, salvo si egeret aliquid pro aptando dictas ecclesias sanctorum Stefani et Johannis, quod ponatur de superfluo suprascriptarum condemnationum et mendantiarum.

95. Item statutum est, quod predicti consules maiores qui erunt per tempora teneantur et debeant eligere quinque ministrarios dicte plebis, videlicet quatuor ex vicinis et unum ex nobiles seu civibus, et qui ministrarii electi teneantur et debeant facere ponere pecudes dicte plebis in alpihus sibi ordinatis per predictos consules. Et quod teneantur aquirere pastores dictorum nobilium, civium et vicinorum, qui custodiant predictas pecudes, et quod predicti ministrarii et pastores teneantur iurare in manibus dictorum consulum conservandi et custodiendi dictas pecudes legaliter bona fide sine fraude secundum ordinem datum per predictos consules, et qui contra hoc fecerit, solvat pro banno sol. XX terc. pro quolibet et qualibet vice.

96. Item statutum est, quod consules maiores dicte plebis qui erunt per tempora teneantur et debeant eligere duos camparios ex nobiles et civibus dicte plebis super fabula Montexlorum dicte plebis, et quod dicti camparii possint et valeant acusare bestias in dicta fabula sicut faciunt alii camparii dicti comunis, et quod predicti camparii habere debeant pro mercede eorum imperialem unum de quolibet soldo illarum condemnationum quas acusabunt, sicut habent alii camparii dicti comunis; et predicti camparii electi teneantur et debeant iurare in manibus dictorum consulum de exercendo dictum offitium camparie legaliter bona fide sine fraude, acusandi omnes bestias facicutes damnum et traxum super dicta fabula, et hoc sub pena sol. quinque pro quolibet et qualibet vice qua dicti camparii recusaverint facere dictum sacramentum. Salvo et reservato comune et homines de Albigorio dicte plebis, qui possint constituere camparios super gazio de sassa a Kalendis Octubris usque ad quindecim dies Novembris proxime sequentes, et quod predictum comune et homines possint constituere camparium unum super dictam sassam per totum annum, qui posit acusare quamlibet personam incidentem querchos et facientem felices in dicta sassa et non aliter.

97. Item statutum est, quod non sit aliqua persona, comune, colegium et universitas que posit nec debeat

facere nec constituere aliquos alios camparios super dicta fabula nisi illos camparios qui erunt constituti per dictos consules, et quod predicti consules teneantur et debeant dare et refferre sacramenta dictis omnibus campariis per eos constitutis super dicta fabula de consignando solo illi notario qui electus fuerit per predictos consules ad scribendum predictas condemnationes et acusas quas predicti camparii fecerint, et non alio notario, et quod condemnationes que inde fient dividantur ut supra.

98. Item statutum est, quod si camparii constituti per predictos consules maiores super dicta fabula non possent nec valerent acusare bestias forenses, quod liceat et licitum sit suprascripto comuni et hominibus dictorum vicinorum facere et constituere unum alium camparium a comune Cumarum.

99. Item statutum est, quod tensa dicti comunis sit et esse debeat tensa a Kallendis Aprilis usque ad Kallendas Novembris proxime sequentes sub pena contenta in aliis statutis, et quod nula aqua neque fontana que esset super dicta tensa debeat perturbari neque extrari de dicta tensa sub pena et banno sol. XX terc. pro quolibet et qualibet vice.

100. Item statutum est, quod nulla persona posit nec debeat facere nec segare aliquos felices super comunantias dicte plebis sub pena et banno sol. X terc. pro quolibet et qualibet vice, videlicet a Kallendis Aprillis usque ad medium Augustum proxime sequentem, et camparios fabule possint et teneantur acusare, et quelibet persona posit acusare sustinendo per sacramentum.

101. Item statutum est, quod illi de Campestro et Decanale possint ire ad aptandum stratam per quam itur a Campestro usque in plano de Redo sine pena, dum ipsi sint in dicto plano, quando sunt alii vicini dicte plebis.

102. Item statutum est, quod consules maiores possint mittere ad aptandum stratam de Polayrolo illas personas quas eis videbitur, si eis videbitur videlicet quando alie strate dicti comunis aptantur.

(Item statutum est, quod non sit aliqua persona dicti comunis maioris de Criviascha que recipiat ad standum in aliquo loco dicte plebis aliquam personam forensem cum facultate nec sine facultate sine parabola consulum mayorum dicte plebis et dicti comunis de Criviascha.)

Dieser Artikel ist durchgestrichen mit der Notiz: vacat.

103. Item statutum est, quod nulla persona forensis, cuiusvix conditionis existat, que veniat ad habitandum in aliquo loco dicte plebis cum familia sua vel sine familia possit uti comunantiis silicet alpibus dicti comunis Criviasche in alpegando et pascholando ipsas alpes cum bestiis sine parabola et licentia consulum mayorum et dicti comunis qui sunt et qui per tempora erunt. Et qui contrafecerit, possit emendari et acusari sicut emendantur et acusanter alii forenses fatientes damnum et traxum in ipsis comunantiis seu alpibus.

(Späterer Zusatz: aditum est, quod ipsa talis persona que venerit ad standum in dicta plebe cum parabola maioris partis consulum maiorum dicte plebis et solverit quantitatem contentam supra in statuto XLI, quod tunc possit uti comunantiis et alpibus dicte plebis sicut alii vicini si sit vicinus, et si fuerit civis vel nobilis sicut alii cives vel nobiles; et cetera verba contraria sint cassa et aliter non possit uti dictis comunantiis.)

104. Item statutum est, quod nullus vicinus dicti comunis Criviasche possit alienare aliquam domum vel terram alicui persone de illis domibus et terris de quibus dicti comune et homines plebis Criviasche faciunt censum et honorem ecclesie episcopalis Cumarum, nisi in manibus illarum personarum dicti comunis, que tenentur et obligati sunt ad dictum censum et honorem, et hoc sine licentia dictorum consulum et dicti comunis, et si qua alienatio fieret, quod sit nulla et nullius valoris et momenti, et dicte terre et domus que sic alienarentur, cadant et deveniant in dictum comune.

In nomine Domini amen. Millesimo trecentesimo octuagesimo secundo indictione quinta die Veneris vigesimo octavo Marzii Nos Andreas de Pepulis Millex Cumarum potestas ac commissarius delegatus Illustris Principis et magnifici Domini nostri domini Galeaz Vicecomitis militis Cumarum etc. imperialis vicarii et domini generalis super supplicatione preffato magnifico illustri et excelso domino porrecta pro parte comunitatis et hominum vicinorum plebis Criviasche ut constat ex commissione et supplicatione tenoris qui sequitur:

Dominus Mediolani et Cumarum, comes Virtutum, imperialis vicarius generalis recepimus supplicationem comunitatis et hominum vicinorum plebis Criviarche episcopatus nostri Cumarum, cuius copiam mittimus vobis presentibus inclusam, volentes quod videatis et examinatis sive per sufficientem personam videri et examinari faciatis

statuta, de quibus ipsa supplicatio facit mentionem, et ipsis vixis et examinatis, si dicta statuta videantur redundare in utilitatem dictorum supplicantium et non preiudicare comuni nostro Cumarum, ipsa confirmetis et confirmari ac servari faciatis secundum ordinem consuetum. Datum Papie XXIII Februarii MCCCLXXXII. a tergo: Militi egregio domino Potestati nostro Cumarum. Tenor supplicationis: Illustri et magnifice dominationi vestre humiliter supplicant pro parte fidelium subditorum vestrorum comunis et hominum vicinorum plebis Criviasche vestri episcopatus Cumarum, quatenus cum haberent certa eorum statuta et ordinamenta tam loquentia de ordine et modo servandis pro eorum alpibus et comunantiis que habent et pro quibus incrementum suscipiunt propter quod solvunt onera comunis vestri Cumarum quam aliter, et quia ipsa statuta non sunt per vestram dominationem approbata, dubitant ne infirmentur; verum cum ex ipsis statutis et ordinibus regantur, que si non haberent locum, vivere nescirent neque onera vestri comunis Cumarum supportare valerent, dignetur vestra benigna dominatio ipsa statuta et ordinamenta approbare et confirmare et mandare quod inviolabiliter observentur, ut sub umbra vestra in pace et tranquillitate vivere possint; habito respectu quod dicta statuta pro maiori parte sunt antequa et longo tempore observata et in executione cuiusdam statuti comunis Cumarum alliax confirmata per unum ex iudicibus de colegio Cumarum pro magna parte et que de novo sunt ampliata, cum etiam ipsa statuta sint magne comoditatis hominum dicte plebis et in aliquo non generant detrimentum comuni Cumarum.

Qui aliis negociis impeditus per nosmet ipsa statuta dicte comunitatis, de quibus ipsa supplicatio facit mentionem, videre et examinare nequivimus, sed ea statuta per nobillem et sapientem virum dominum Zambonum de Belotis de Cremona legum doctorem vicarium nostrum necnon per dominum Franziscum de Mangiachabalis iurisperitum Cumarum advocatum et defensorem comunis Cumarum videri et examinari fecimus, et quia ex relatione ipsorum tam domini Zamboni vicarii nostri quam domini Franzischi de Mangiachabalis iurisperiti Cumarum vidimus et nobis constat ipsa statuta dicte comunitatis dicte plebis que sunt numero CIIII cum adicisionibus et corectionibus ipsis statutis vel aliquibus ex eis factis redundare in utilitatem dictorum supplicantium, scilicet dicte comunitatis

et hominum plebis Criviasche et non preiudicare comuni Cumarum, ipsa statuta laudamus, confirmamus et approbamus ac volumus et mandamus ipsa statuta per quoscunque servari et executioni mandari debere, prout et sicut in literis prefati domini laicius continetur, omni modo, via, iure et forma quibus melius possimus, et ex ballia nobis concessis ut supra, salvo iure et honore nobilium et civium dicte plebis, et hoc presente Nicolino de Somazo sindaco dicte comunitatis et hominum consentiente dicte laudationi et confirmationi in quantum facient pro se dicto nomine. Actum Cumis in domo regiminis comunis Cumarum parochie sancte Marie super lobio dicte domus unde plura. Interfuerunt ibi testes vocati et rogati scilicet Girardolus de Canerixio fillius condam domini Otti, dominus Bertarolus de Lanizariis de Cumis fillius condam domini Tibaldi, et Manuelus de Interortulis, notarius Cumarum, fillius condam scilicet Zanini omnes noty.

(Signum notarile) Ego Antoniolus de Vaga publicus imperiali auctoritate notarius ac scriba prefati domini Potestatis Cumarum hoc instrumentum laudatum et confirmatum rogavi, tradidi, scribi rogavi et me subscripsi.

(Notariats-signet) Ego Andriolus de Passina notarius Cumanus fillius condam domini Petri de Passina hoc instrumentum laudationis et confirmationis rogatum sub Antoniulli de Vaga subscripsi.

Es folgen noch Ratifikationen dieser Statuten durch iudices causarum palatii comunis Cumarum vom 26. September 1377, 6. November 1378, 7. November 1379, dann wieder vom 16. Juli 1350, 2. Juli 1352, 6. März 1353. Das Blatt, das die Bestätigungen von 1350—1353 enthält, ist anderes Pergament und wohl von älteren verlorenen Statuten herrührend und diesen Statuten dann angehängt.

Statuta

comunis de Carona et Giona vallis Lugani

1470 de mense martio.

Rubrica.

- Cap. 1. De blaffemantibus Deum et Sanctos eius.
„ 2. De elligendo consules.
„ 3. De elligendo caneparios quatuor ecclesie.
„ 4. De elligendo duos estimatores comunis.
„ 5. De elligendo credentiaros.
„ 6. Quod caneparii ecclesie teneantur facere fieri elimosinas.
„ 7. Quod nullus audeat impedire plateas nec stratas comunis.
„ 8. De non faciendo aquarolos super stratis.
„ 9. Quod nullus audeat construere aliquos muros prope stratas.
„ 10. Quod quilibet teneatur dimittere stratas largas per brachia sex.
„ 11. Quod consul non possit esse caneparius et e converso etc.
„ 12. Quod quilibet teneatur ire ad cadavera.
„ 13. Quod qui habuerit aliquas bestias rogniosas.
„ 14. Quod quelibet petia circondata cexa possit messonari.
„ 15. Quod nullus audeat proicere lapides super plantis fructuum.
„ 16. Quod nullus audeat colligere bovatiam.
„ 17. Quod consules et caneparius teneantur compartire salem.
„ 18. Quod nullus audeat scarpere cesas.
„ 19. Quod quilibet extirpet cesas ad noxedum.
„ 20. Quod nullus audeat portare arma in vicinania.
„ 21. Quod nullus audeat portare focum per terram.
„ 22. Quod unus pro foco debeat ire ad letaneas.
„ 23. Quod nullus audeat mentire per gulam aliquem.
„ 24. Quod quelibet persona que non erit in vicinania debeat condempnari.
„ 25. Quod nullus audeat refutare officium sibi datum.
„ 26. Quod quilibet decanus teneatur pulsare campanam pro trono.

- Cap. 27. Quod consules comunis possint ius reddere.
,, 28. Quod consules possint compellere quemcunque ad se
acordandum.
,, 29. Quod camparius teneatur bis ire ad custodiendum terras.
,, 30. Quod camparius non faciat aliquod laborerium ante
vendemias.
,, 31. Quod nullus possit plantare aliquam plantam prope
terram arativam.
,, 32. Quod nulla persona possit segare herbam.
,, 33. Quod nulla persona audeat seminare aliquod semen
nisi etc.
,, 34. Quod nulla persona audeat tenere aliquos columbos.
,, 35. Quod credentarii possint ire per quascunque stratas.
,, 36. Quod nullus possit ire per alias terras.
,, 37. Quod nullus possit portare aliquos lapides super alia
terra.
,, 38. Quod nullus possit vendemiare sine licentia.
,, 39. Quod nullus possit colligere castaneas quando fiunt
vendemie.
,, 40. Quod nullus possit incidere aliquem ramum alterius
arboris.
,, 41. Quod nullus possit incidere aliquod lignum grossum.
,, 42. Quod nullus audeat facere aliquod dampnum.
,, 43. Quod nullus audeat aliquem percutere nec minari.
,, 44. Quod nullus audeat extirpare aliquem terminum.
,, 45. Quod nullus possit ronchare.
,, 46. Quod nullus audeat conducere nisi duas bestias super
terzolo.
,, 47. Quod quilibet qui tenebit bestias solvat suam partem
salarii pastoris.
,, 48. Quod nullus dimittat preterire pastorem.
,, 49. Quod nullus audeat recipere decimam.
,, 50. Quod nullus audeat turbare possessionem alterius.
,, 51. Quod quilibet habens sortem solvat vota.
,, 52. Quod quilibet habens ortum et porcum solvat.
,, 53. Quod quilibet teneatur portare decem cupos a Melide.
,, 54. Quod nulla persona audeat conducere bladum post
Ave Mariam.
,, 55. Quod nulla persona audeat abluere drapos in fontibus.
,, 56. Quod nulla planta castanearum possit plantari etc.
,, 57. Quod quilibet possit incidere ramum super aratro.
,, 58. Quod consules teneantur elligere tres qui designent
stratas.

- Cap. 59. De termino statuendo absentibus a iurisdictione ad comparandum.
- „ 60. Quod quilibet estimator comunis debeat ire ad estimandum.
- „ 61. Quod nulla persona debeat locare domos forensibus sine licentia.
- „ 62. Quod nulla persona de die nec de nocte audeat facere aliquod dampnum.
- „ 63. Quod consules et caneparii teneantur reddere rationem de eorum gestis.
- „ 64. Quod caneparius dicti comunis possit exigere omnia credita, pennas et condempnationes.
- „ 65. Quod decanus dicti comunis debeat fecisse rationem et solutionem.
- „ 66. Quod consules teneantur ad dampnum comunis passum eorum deffectu.
- „ 67. Quod consules non possint aliquem condempnare nisi prius data deffensione.
- „ 68. De elligendo syndicos quolibet anno in nundinis natiuitatis.
- „ 69. Quod nulla persona audeat facere manegia nec palos in territorio comunis.
- „ 70. Quod nullus occupet aquas rugiarum comunium.
- „ 71. Quod seruitores comunis teneantur ire ubique ex precepto consulum.
- „ 72. De sallario seruitorum dicti comunis.
- „ 73. De penna vetantium dare pignus.
- „ 74. De non impediendo stratas in dictis locis de Carona et Giona de nocte.
- „ 75. De consulibus qui debent providere stateras et mensuras.
- „ 76. De non proicendo lapides nec rapas nec alia de nocte.
- „ 77. De non vendendo panem etc. ad minutulum sine licentia.
- „ 78. De solutione fienda pro sacramentis que amodo fient.
- „ 79. Quod omnes condempnationes perveniant in comuni.
- „ 80. Quod non intelligatur esse preiudicatum officii domini capitanei Lugani.

Von späterer Hand hinzugefügt:

- Cap. 81. De non minando nec verba iniuriosa dicendo contra nec percutiendo consules.
- „ 82. De non faciendo arare tempore messium bladorum.
-

Statuta
comunis de Carona et Giona vallis Lugani
1470.

In nomine omnipotentis Dei videlicet Patris et Filii et Spiritus sancti, in quorum nomine omne bonum principium fit et fondatur et melior finis consequitur, et sine ipso factum est nichil (Evang. Johannis c. 1). Quoniam Statuta et boni ordines in supplementum legis ignorantibus innotescunt et aliquorum morum et usum bonorum per personas terrarum observandorum ad bene vivendum et honeste et sustentationem cuiuscunque boni status et ad multa evitandum scandala compilantur, et Statuta et ordinamenta comunis et hominum locorum de Carona et Giona plebis et comitatus Lugani in aliquibus confusa erant et obscura et in aliquibus videbantur erronea, quamvis secundum bonam fidem antiquorum fuissent compilata et alias revisa, tamen nundum modo videbantur ipsis hominibus bene plena iuxta clementiam iurisdictionis et regiminis ipsius comunis in honorem et compendium ipsorum comunis et hominum, et quia subtilitas modernorum et multitudo populi crescentis, quia ubi multitudo ibi confusio, meliorem ordinem et ampliorem ac subtiliorem ad refrenanda vitia et deceptiones et cautelas modernorum ipsorum fugandum requirit, et quia etiam secundum mutationes temporum et morum varietates necesse sit leges et statuta condere, quia quanto iuniores et plures, tanto perspicaciores et subtiliores transgressoresque sunt homines, Idcirco infrascripti statutarii per homines comunis locorum predictorum de Carona et Giona in publica viciniantia convocatione et congregatione nemine discrepante solempniter electi per instrumentum sindicatus et electionis tradatum et rogatum per me Johannem Carulum notarium Lugani infrascriptum publicum imperiali auctoritate anno Domini presenti currente MCCCC^o septuagesimo indictione tertia die Jovis octavo februarii sub regimine spectabilis et generosi viri domini Johannis Babbaste de Castelleono fratris R^{mi} domini domini Episcopi Cumani honorabilis Lugani et vallis et ripperie ac pertinen-

tiarum capitanei pro illustrissimo et excellentissimo domino domino Galeaz Maria Sfortia duce Mediolani, Papie Anglerieque comite ac Janue et Cremone, domino suo, ad honorem prenominati altissimi Dei beatissimeque eius genitricis virginis Marie ac beati Georgii ipsius comunis et locorum patroni atque protectoris incliti, et etiam prelibati domini ducis eiusque et dictorum comunis et hominum et singularum personarum et comunitatis totius vallis Lugani cui subest dictum comune de Carona et Giona, bonum statum et tranquillum et locorum ipsorum conservationem, infrascripta Statuta et ordinamenta facere procurarunt, assumendo vetera et colligendo eis addendo et minuendo eaque reformando et alia faciendo nova prout eis et cuilibet eorum divina inspiratione et gratia concernente melius videbatur et placuit, anno suprascripto de mense martio. Quorum statutariorum nomina sunt hec videlicet magistri Petrus de Lascala, Franciscus de Sollario, Jacobus de Piracurte, Georgius de Caxela¹⁾, Anricus de Caxela, Beltramus de Caxela, Antonius de Bono, Georgius de Sollario et Antonelus de Giona, una cum me Johanne Carulo notario ut supra.

Statuta locorum de Carona et Giona in comitatu.

(Cap. 1.) De blaffemantibus Deum et Sanctos eius.

Imprimis namque dicti statutarii statuerunt et ordinarunt, quod nulla persona, cuiusvis status, gradus et conditionis existat, audeat nec presumat blaffemare nec maledicere Deum nec Sanctos nec Sanctas nec aliqua verba dicere in opprobrium nec villipendium Dei et Sanctorum et Sanctarum suorum, sub penna soldorum viginti tertiorum blaffemantium Deum et sanctam virginem Mariam eius matrem, et soldorum decem tert. pro quolibet blaffemante Sanctos vel Sanctas vel aliquem ex eis quolibet vice. Et quod consul dicti comunis, si fuerit presens, teneatur et debeat acusare illam personam seu personas blaffemantes et maledicentes ut supra. Et si consul non fuerit presens, quod quelibet persona que audierit blaffe-

¹⁾ Der italiänische Text schreibt diese Namen so: de la Schala, Solario, Pilacorte, Casella.

mare ut supra possit acusare illam personam que blaffemaverit consuli dicti comunis. Et in casu quo dictus consul habuerit notitiam de dicta blaffemia et non acuset dictum blaffemantem canepario dicti comunis, quod tunc dictus consul teneatur ad similem pennam, et dari debeat fides cuilibet acusanti et ipse acusator teneatur secretus, et penne predictae perveniant in comuni predicto, et caneparius ipsius comunis teneatur statim exigere ipsas pennas a predictis delinquentibus sine alia deffensione danda.

(Cap. 2.) **De elligendo consules.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod per homines dicti comunis de Carona et Giona seu maiorem partem eorum quolibet anno in nundinis seu feriis festi Nativitatis Domini nostri Jesu Christi cuiuslibet anni per totum mensem decembris elligantur et elligere debeant consules duos et homines novem ex ipsis, qui omnes undecim vel saltem sex ipsorum possint et debeant presentare et presentent totam viciniantiam, convocationem et congregationem dictorum omnium hominum dicti comunis et seu dictum comune et homines et singulares personas de Carona et Giona, tanquam si omnes adessent personaliter, et hoc pro anno uno tunc proxime futuro duraturos. Et quod ipsi undecim electi vel saltem sex ipsorum teneantur et debeant providere et suam viciniantiam presentare pro quibuscunque negotiis, oneribus et casibus amodo in antea occurrentibus in dictis comuni et hominibus de Carona et Giona quoquo modo, et quicquid provisum fuerit et ordinatum per ipsos electos ut supra fit mentio, ratum gratum firmum et validum permaneat et pro rato habeatur ut supra per ipsos comune et homines et singulares personas de Carona et Giona, et quod nullus de dicto comuni possit nec debeat aliquo modo recusare nec repudiare dictam electionem sibi factam seu commissam et fiendam et committendam annuatim ut supra sub penna soldorum quinque tert. pro quolibet recusante qualibet die quousque acceptaverit a die electionis in ipsum seu ipsos facte in antea quousque acceptaverit computandorum. Et quod predicti consules et novem supra deputati et electi et deputandi non possint aliquo modo et causa aliqua nec valleant amodo expendere de here dicti comunis ultra soldos viginti tert. sine licentia totius vicinantie dicti comunis et hominum ipsius qui tunc temporis aderint domi seu in partibus istis vallis Lugani.

(Cap. 3.) De eligendo caneparios quatuor ecclesie.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod per dictos comune et homines de Carona et Giona eligantur et eligi debeant quolibet anno in nundinis ut supra homines quatuor qui sint caneparii ecclesie sancti Georgii de Carona et quorumcunque bonorum, intratarum et rerum mobillium et immobilium spectantium et pertinentium dicte ecclesie quovis modo et ratione, et quod dicti caneparii et quilibet eorum in solidum possint et debeant regere et gubernare dictam ecclesiam et bona sua ut supra fit mentio, ac exigere quascunque condempnationes et intratas et etiam legata spectantia et pertinentia dicte ecclesie, et quod nullus possit recusare dictam canepariam sub penna soldorum quinque t. pro quolibet et quolibet die ut supra fit mentio in precedenti capitulo. Et quod dicta electio duret per annos duos, reservato quod quolibet anno duo ex eis cassentur, videlicet veteriores, et alii duo novi eligantur, quorum electio duret per duos annos, et dicta electio duorum novorum canepariorum eligendorum quolibet anno fiat per dictos duos veteriores qui cassantur singulo anno. Et quod dicti caneparii teneantur reddere rationem de omnibus per eos gestis pro eorum officio aliis canepariis seu alteri eorum in solidum qui post ipsos eligentur in tota viciniantia quolibet anno per totum mensem januarii tunc proxime futuri finito eorum officio. Et hoc sub penna soldorum quinque t. pro quolibet eorum contrafacienti et quolibet die quousque reddiderint rationem ut supra preterito dicto mense januarii, quibus steterint negligentes ad reddendum rationem ut supra, que penna applicetur sacrestie dicte ecclesie et exigatur per eius caneparios.

(Cap. 4.) De eligendo duos estimatores comunis.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod per dictos comune et homines omni anno ut supra eligantur et eligi debeant duo estimatores ex hominibus dicti comunis, qui possint et debeant et uterque ipsorum in solidum possint et debeat estimare quecunque dampna et vasta facta et fienda ut supra durante eorum officio (videlicet pro uno anno tantum) quocunque modo et quacunque ratione et occasione tam pro et super quibuscunque bonis et rebus mobilibus quam immobilibus dictorum comunis et hominum. Et quicquid estimatum et declaratum fuerit per ipsos

duos estimatores seu alterum eorum in solidum firmum et validum sit et permaneat et attendi debeat et observari per quamcunque personam de ipso comuni sub penna soldorum quinque t. pro quolibet contrafacienti et observare nolenti. Et ulterius quicquid estimatum fuerit ut supra ratum sit et validum ac permaneat et estimationes ipse exequutioni mandentur. Et dicti estimatores sint et esse debeant etiam servitores dictorum comunis et hominum pro illo tempore, quo erunt estimatores, et ellectio predicta fiat per rotam omni anno in dicto comuni secundum eorum consuetudinem sub penna soldorum quinque t. pro utroque eorum et qualibet die quibus fuerint negligentes in acceptando eorum ellectionem facta ellectione.

(Cap. 5.) **De elligendo credentiariorum²⁾**.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod per dictos comune et homines quolibet anno ut supra elligantur et elligi debeant tres homines de ipso comuni qui vocentur credentarii, qui omnes tres simul teneantur et debeant ter in anno et plus prout necesse fuerit ac requisiti fuerint per quamcunque personam de ipso comuni, ire ad providendum et examinandum quascunque stratas tam campanee quam franciscas³⁾ que vadunt seu tendunt et per quas itur per totum territorium de Carona et Giona ubique, si sint fractae seu devastate et seu aptate secundum ordines dicti comunis, sub penna soldorum decem pro quolibet credentario t. et qualibet vice qua requisiti fuerint et recusaverint. Et ulterius quod ipsi credentarii teneantur et debeant liquidare et tollere quecunque debata et questiones quascunque que sibi committentur per quascunque personas dictorum comunis et locorum quovis modo et quavis ratione et occasione et infra terminum sibi dandum per partes, et hoc sub penna soldorum viginti t. pro quolibet eorum et qualibet vice qua contrafecerint ut supra. Et duret eorum officium pro anno uno tantum. Et quod quicquid determinatum et diffinitum fuerit per predictos credentarios, sit firmum et validum et per quaslibet personas observetur et observari debeat ac exequutioni mandetur, et hoc sub penna soldorum viginti t. pro quolibet contrafaciente applicanda dicto comuni.

²⁾ credenzieri.

³⁾ strade di campagna come di strade francesche.

**(Cap. 6.) Quod caneparii ecclesie teneantur facere fieri
elemosinas.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod suprascripti caneparii ecclesie sancti Georgii de Carona electi et eligendi ut supra seu alter eorum in solidum teneantur et debeant durante eorum officio caneparie omni anno facere fieri quascunque elemosinas tam adiudicatas quam adiudicandas per quascunque personas⁴⁾ quovis modo causa et ratione dictis comuni et hominibus de Carona et Giona et saltim seu precipere illis qui debent eas facere seu dare, ita et taliter quod dicte elemosine distribuuntur pauperibus Christi de Carona et Giona et aliunde si contingerit adesse illic ad ecclesiam predictam de Carona. Et quod illi qui tenentur facere seu dare dictas elemosinas quotienscunque preceptum fuerit eis per suprascriptos deputatos seu alterum eorum, quod ipsas faciant, teneantur et debeant eas facere fieri et dare sub penna soldorum decem t. pro quolibet obmittenti facere et dare dictas elemosinas et negligenti, et qualibet vice qua eis preceptum fuerit et negligentes fuerint, et penna predicta perveniat in comuni predicto.

**(Cap. 7.) Quod nullus audeat impedire plateas nec stratas
comunis.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nullus incola sive habitator predicti comunis de Carona et Giona audeat nec presumat aliquo modo impedire nec impediri facere nec ponere aliquod stramen nec aliquod aliud in et super plateis et stratis publicis et comunibus sitis existentibus in dictis comuni et territorio et locis de Carona et Giona predictis, et hoc intelligatur extra portas sediminum et domorum eorum habitationum, nec etiam facere aliquod letamen, et hoc sub penna soldorum XX^{ti} t. pro quolibet contrafaciente applicanda dicto comuni. Et ulterius quod amodo quilibet de dicto comuni teneatur implere stratas predictas publicas iuxta eorum terras et petias terrarum ac domos et sedimina zochatas bona terra suta et lapidibus parvis,⁵⁾ taliter quod aqua non valeat acomulari nec congregari in predictis stratis nec morari. Et hoc sub penna soldorum quinque t. pro qualibet

⁴⁾ far fare ciaschuna ellemosina tanto di giudicata quanto di doversi giudicare per qualunque persona.

⁵⁾ inzochate di bona terra serita et con pietre piccole.

persona contrafacienti et qualibet vice, et hoc postquam fuerit sibi preceptum per consules dicti comunis seu alterum eorum, applicanda ut supra. Et insuper quod omnes de dicto comuni et quilibet ut supra teneantur spatiare predictas stratas quotienscunque sibi preceptum fuerit per dictos consules seu alterum eorum infra terminum sibi tunc datum per ipsos consules vel alterum eorum sub penna soldorum quinque t. pro quolibet et qualibet die quibus steterint negligentes ad spatiandum, postquam preceptum fuerit eis ut supra, applicanda ut supra.

(Cap. 8.) De non faciendo aquarolos super stratis.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status et conditionis existat de dicto comuni, non possit nec valeat facere nec construere nec construi facere aliquos aquarolos in dictis locis de Carona et Giona, qui decurant et aquam proitiant super stratis publicis aliquo modo per medium brachium a terra supra in ayre, et hoc sub penna soldorum quinque t. pro quolibet contrafaciente et qualibet vice applicanda ut supra.

(Cap. 9.) Quod nullus audeat construere aliquos muros prope stratas.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nullus de dicto comuni audeat nec presumat aliquo modo construere nec construi facere aliquos muros prope stratas publicas et plateas comunis predicti sine speciali licentia illorum undecim qui representaverint totam viciniam ut supra vel saltim sex ipsorum, et hoc sub penna librarum trium t. pro quolibet et qualibet vice applicanda ut supra.

(Cap. 10.) Quod quilibet teneatur dimittere stratas largas per brachia sex.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet de dictis comuni et hominibus de Carona et Giona qui habent agere prope stratas comunis predicti que vadunt tam per campaneam quam alibi per totum territorium dicti comunis de Carona et Giona, teneantur et debeant dimittere stratas predictas comunis largas de brachiis sex in largitudine ubique, videlicet brachia III desubtus et brachia III de supra incipiendo mensurare in medio strate, ita quod quilibet habens terras prope dictas stratas patiatur de sua parte pro dictis brachiis tribus ut supra fit mentio, et hoc sub penna soldorum decem t. pro quolibet et qualibet vice applicanda ut supra.

(Cap. 11.) **Quod consul non possit esse caneparius et e converso etc.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod illi qui electi fuerint consules pro uno anno non possint nec debeant pro dicto anno nec alter eorum possit nec debeat esse caneparius dicti comunis, et versa vice ille qui fuerit caneparius dicti comunis pro uno anno, non possit nec debeat illo anno esse consul dicti comunis, videlicet habere dicta duo officia in dicto comuni in eodem anno, et hoc sub penna soldorum XL^{ta} t. pro quolibet et qualibet vice videlicet tam danti quam acceptanti aliud officium ex predictis duobus modo ut supra tantum.⁶⁾ Et quod dicti caneparius et consules teneantur et quilibet eorum teneatur quando electi fuerint priusquam exercent officium suum iurare corporaliter ad sancta Dei Evangelia manibus tactis scripturis de exercendo officium suum iuste bene et legaliter ac bona fide pro posse suo. Et in quantum repertum fuerit per ipsos consules vel caneparium vel alterum eorum defraudare dictos comune et homines pro eorum officio, teneantur solvere pro banno et penna dicto comuni libras decem t. pro quolibet et qualibet vice qua defraudaverint, et cassentur taliter quod in dicto comuni unquam in vita sua habeant officium aliquo modo.

(Cap. 12.) **Quod quilibet teneatur ire ad cadavera.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet homo masculini sexus etatis annorum quindecim et abinde supra habitans in dicto comuni de Carona et Giona teneatur et debeat quotienscunque requisitus fuerit per quascunque personas de dicto comuni ire ad et post quecunque cadavera et tam cum cruce quam sine et tam in dicto comuni et territorio quam extra et alibi ubique, et hoc sub penna soldorum quinque t. pro quolibet contrafacienti qualibet vice applicanda ut supra, salvo si aliqua infirmitate pateretur.

(Cap. 13.) **Quod qui habuerit aliquas bestias rogniosas.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quelibet persona, cuiusvis status et conditionis existat, que habuerit aliquas bestias cuius generis et maneriei sint hinc inde, que fuerint rogniose seu morbo captivo⁷⁾ infecte, teneatur et

⁶⁾ oder tamen? Die Vorlage hat tm̄.

⁷⁾ maleria cativa.

debeat ipsas bestias infectas morbo et rogniosas tenere in eorum stabulo incluxas sub penna soldorum quinque t. pro qualibet bestia et pro qualibet vice qua reperientur extra stabulum. Et de hoc credatur sacramento camparii et pastoris, et quod camparius sub eadem penna teneatur et debeat acusare ipsas bestias morbatas ut supra, et personas quarum erunt, applicanda dicta penna comuni predicto.

(Cap. 14.) Quod quelibet petia circondata cexa possit messionari.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quecunque petie terrarum existentes in et super territorio predicto de Carona et Giona tam in monte quam in plano que sunt circondate cexa circumcircha, possint et valeant messionari quovis modo per illos quorum sunt ad eorum beneplacitum quolibet die et tempore sine aliqua penna et non obstantibus aliquibus ex statutis predictis in contrarium, et idem intelligatur de circumdati muro.

(Cap. 15.) Quod nullus audeat proicere lapides super plantis fructuum.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status ut supra sit, que fuerit etatis annorum quinque et abinde supra de dicto comuni, audeat nec presumat proicere aliquas (sic) lapides nec bastonos aliquos aliqualiter nec aliquo modo in et super aliquibus plantis fructuum existentium in et super territorio de Carona et Giona predicto, et hoc sub penna soldi unius t. pro quolibet contrafacienti et qualibet vice, et quilibet qui solverit pro homine in dicto comuni possit acusare et teneatur ad condemnationem pater et mater pro filiis et etiam fratres maiores pro minoribus deficientibus patre et matre, dummodo simul stent et habitent, applicanda comuni penna predicta.

(Cap. 16.) Quod nullus audeat colligere bovatiam.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status existat ut supra, audeat nec presumat aliqualiter nec aliquo modo colligere nec colligi facere aliquam bovatiam seu fecem bovinam a cexis campanee dicti territorii foris et extra videlicet super pastura, et hoc sub penna sol. XX^{ti} t. pro quolibet contrafacienti et qualibet vice applicanda comuni predicto, et quilibet possit acusare.

(Cap. 17.) **Quod consules et caneparius teneantur compartire salem.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod consules et caneparius dicti comunis de Carona et Giona teneantur et debeant compartire salem taxe salis levandi per ipsos comune et homines de anno in annum et termino in terminum, dando unicuique suam supportabilem partem iuxta taxam eis assignatam et hoc pro salario eis dando prout taxatum fuerit per suprascriptos undecim representantes totam vicinantiã seu sex ex eis, et hoc sub penna solidorum XX^{ti} t. pro quolibet et qualibet vice. Et quod caneparius dicti comunis teneatur et debeat portare denarios dicti salis in burgo Lugani gabeleriis. Applicanda dicta penna dicto comuni.

(Cap. 18.) **Quod nullus audeat scarpare cesas.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status existat ut supra de dicto comuni, audeat nec presumat lacerare nec extirpare seu lacerari nec extirpari facere aliquam cexam nec auferre ligna ab aliqua cexa existente de, in et super territorio de Carona et Giona, quovismodo sit facta ad tensandum, et hoc sub penna sol. quinque t. pro quolibet et qualibet vice danda dicto comuni. Salvo quod si aliquis habuerit aliquam cexam que tensaret terram suam propriam tantum, quod ipse et illi de domo sua tantum possint eam extirpare et auferre, dummodo non tensaret aliam terram alicuius alterius persone.

(Cap. 19.) **Quod quilibet extirpet cesas ad noxedum.⁸⁾**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet persona de dicto comuni que habeat aliquas cexas in dicto territorio de Carona ubi dicitur ad noxedum prope locum de Carona tantum, ipsas cito cum sibi preceptum fuerit a consulibus dicti comunis extirpet et extirpare debeat seu faciat totaliter, ita quod non appareat aliquas cexas in ipso noxedo fuisse nec fore, et quod amodo in antea nulla persona de dicto comuni audeat nec presumat plantare nec facere aliquam cesam in territorio predicto ubi dicitur ad noxedum tantum ut supra, et hoc sub penna sol. XX^{ti} t. pro quolibet et qualibet vice applicanda dicto comuni.

⁸⁾ al nosetto.

(Cap. 20.) Quod nullus audeat portare arma in vicinania.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quotienscunque facta fuerit vicinania amodo in antea in dictis locis et territoriis de Carona et Giona, nulla persona, cuiusvis status sit ut supra, audeat nec presumat secum portare in dicta vicinania aliquid ferrum nec aliqua arma preterquam cutelinum apanentem, et hoc sub penna soldorum quinque t. pro quolibet et qualibet vice applicanda ut supra comuni.

(Cap. 21.) Quod nullus audeat portare focum per terram.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod qualibet vice et quotienscunque flaverit ventum seu consules dicti comunis vel alter eorum preceperit decano seu decanis dicti comunis quod precipiat quibuscunque personis de dicto comuni quod non portent aliquo modo aliquem focum preterquam in candelis et cazolis per terras et loca predicta de Carona et Giona, quod idem decanus teneatur et debeat ire preceptum quibuscunque personis dicti comunis videlicet de domo in domum quod non portent focum ut supra dictum est, et hoc sub penna sol. quinque t. tam decano si non preceperit quam portantibus focum contra ordinem presentis statuti applicanda comuni.

(Cap. 22.) Quod unus pro foco debeat ire ad letaneas.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod unum caput pro foco dictorum omnium hominum et singularum personarum dicti comunis et hominum de Carona et Giona vadant et ire debeant ad quascunque letaneas fiendas quovis modo per ipsos comune et homines de Carona et Giona, et hoc quotienscunque eis preceptum fuerit de domo in domum quod eant et ire debeant ad letaneas ut supra per consules dicti comunis et decanum seu alterum eorum, et quod teneantur et debeant omnes ire post crucem et etiam reddere usque ad locum de Carona et Giona unus pro foco ut supra dictum est, et hoc sub penna soldorum quinque t. pro quolibet et qualibet vice applicanda comuni ut supra.

(Cap. 23.) Quod nullus audeat mentire per gullam aliquem.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona audeat nec presumat mentire per gullam aliquam personam nec dicere aliqua verba iniuriosa alicui persone in dicto comuni sub penna et banno sol. quinque t. applicanda ut supra. Et quod consules predicti si erunt presentes vel

alter eorum erit presens teneatur acusare dictam personam que contrafecerit ut supra canepario dicti comunis, et si dictus consul non erit presens, quod tunc quelibet persona possit acusare delinquentes seu delinquentem dictis consulibus vel alteri ipsorum, qui personam notificet canepario ut supra.

(Cap. 24.) **Quod quelibet persona que non erit in vicinancia debeat condempnari.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod in qualibet vicinancia que contingerit fieri de cetero in dicto comuni mandato et impositione consulum dicti comunis, consules ipsi possint condempnare illas personas seu personam que non aderunt in dicta vicinancia ordinata in sol. tribus t. pro qualibet persona deficiente et qualibet vice et in pluri usque in sol. decem t. si preceptum fuerit per decanum, applicanda ut supra, inspecta qualitate facti et personarum.

(Cap. 25.) **Quod nullus audeat refutare officium sibi datum.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni possit nec debeat refutare nec repudiare de exercendo officium in dicto comuni quod fuerit sibi commissum per dictos comune et homines de Carona et Giona et seu agentes pro eis sub penna sol. quinque t. pro quolibet die quibus facere et exercere tenebitur dictum officium et non fecerit nec exercuerit, applicanda ut supra comuni. Et quod non possit committi nec dari officium consularie alicui persone que semel predictum habuerit officium, nisi preteriti sint anni decem post eius officium. Et quod predicti illi novem qui representant totam vicinanciam cum consulibus possint eligi et deputari quolibet anno prout placuerit dictis comuni et hominibus. Et hoc intelligatur in plena vicinancia dictorum comunis et hominum.

(Cap. 26.) **Quod quilibet decanus teneatur pulsare campanam pro trono.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet decanus qui gerit et amodo geret negotia ecclesie Sancti Georgii de Carona, teneatur et debeat pulsare campanas ecclesie predictae totiens quotiens audierit ter vocem troni⁹⁾, sub penna sold. quinque t. pro qualibet vice qua contrafecerit. Et consul teneatur et debeat ipsum condempnare

⁹⁾ rumore del trono.

in dicta penna, habita per eum notitiã, et si non condempnaverit ipsum decanum, quod ipse consul teneatur ad dictam pennam, et quilibet possit acusare dictum decanum ipsi consuli et etiam ipsum consulem si contrafecerit, et penna predicta perveniat in comuni predicto.

(Cap. 27.) Quod consules comunis possint ius reddere.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod consules dicti comunis et uterque eorum in solidum possit et valeat ministrare et ius reddere unicuique de dicto comuni et aliunde in civilibus et tam in agendo quam in deffendendo usque ad quantitatem librarum quinquaginta t. quacunque causa et ratione. Et hoc iuxta eorum comunis et hominum concessionones et privilegia ducalia.

(Cap. 28.) Quod consules possint compellere quemcunque ad se acordandum.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod si aliqua persona de dicto comuni habuerit litem vel questionem et discordiam cum aliqua alia persona de aliqua re ut supra in precedenti capitulo usque ad quantitatem librarum quinquaginta t. et conqueratur coram dictis consulibus vel uno ipsorum dicti comunis in agendo vel deffendendo et petierit acordum, quod tunc dicti consules vel alter eorum possint compellere partem adversam ad se concordandum cum ipsa tali persona conquerente et petente seu ad se committendum cum ipsa uni vel duobus vel tribus bonis viris infra octo dies tunc proxime futuros. Et si illa persona seu pars que petita seu requisita fuerit ut supra ad concordium non se concordaverit seu non commiserit ut supra proxime, tunc consules predicti vel alter eorum possint eam condempnare in sol. quinque t. pro qualibet die quibus steterit negligens ad se committendum, postquam fuerit sibi preceptum per ipsos consules seu alterum eorum, et dicta penna perveniat in dicto comuni.

(Cap. 29.) Quod camparius teneatur bis ire ad custodiendum terras.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod camparius comunis de Carona et Giona teneatur et debeat ire ad custodiendum bis pro qualibet die totum territorium comunis de Carona et Giona, et quod pro mensibus augusti, septembris et octubris ipse camparius non possit ire de die alibi desuper territorio dicti comunis sine custodia dicti

territorii absque licentia consulum et hominum dicti comunis de Carona sub penna sol. quinque t. pro qualibet vice quibus diebus ipse non iverit ad dictam custodiam bis pro qualibet die et vice.

(Cap. 30.) **Quod camparius non faciat aliquod laborerium ante vendemias.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod dictus camparius non possit aliquod laborerium facere ante dies quindecim propinquos tempori vendemiarum fiendarum per vicinos et homines dicti comunis, et quod per dictos dies quindecim teneatur semper facere custodiam super dicto territorio continue. Et si dictus camparius contrafecerit, solvat pro banno et penna soldos quinque t. pro qualibet vice et die, et quod quelibet persona possit ipsum accusare uni ex dictis consulibus dicti comunis, que penna perveniat in comuni predicto.

(Cap. 31.) **Quod nullus possit plantare aliquam plantam prope terram arativam.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni possit plantare nec plantari facere aliquam plantam, cuiuscunque generis et maneriei sit, nec alevare eam prope aliquod territorium arativum ad brachia viginti, et hoc intelligatur prope alienum territorium. Et si plantari fecerit super suo territorio et sit tantum pro brachiis XX^{ti} prope alieno territorio, quod teneatur remondare ipsam plantam.

(Cap. 32.) **Quod nulla persona possit segare herbam.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni possit nec debeat segare nec segari facere aliquod pratum suum nec alienum super dicto territorio, donec fuerit data meta per consules et vicinos dicti comunis, et hoc sine licentia dictorum consulum sub penna soldorum quinque t. pro quolibet prato applicanda comuni ut supra.

(Cap. 33.) **Quod nulla persona audeat seminare aliquod semen nisi etc.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni audeat nec presumat seminare nec seminari facere in et super eius terris aliquod semen nisi de illo semine de quo seminatum fuerit per alios vicinos in

dicta contrata comuniter, et qui contrafecerit, solvat pro penna dicto comuni sol. quinque t. pro qualibet petia terre et qualibet vice.

(Cap. 34.) **Quod nulla persona audeat tenere aliquos columbos.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni audeat nec presumat aliqualiter nec aliquo modo tenere aliquos columbos seu pipionos alicuius generis et maneriey salvo de pisanis¹⁰⁾, et hoc sub penna sol. quinque t. pro quolibet columbo et pro quolibet contrafacienti, que penna perveniat in comuni, et ulterius quod dicti columbi et pipiones possint et valeant interfici per quamlibet personam et capi quovismodo sine aliqua penna nec contradictione alicuius persone, reservatis pisanis ut supra fit mentio.

(Cap. 35.) **Quod credentarii possint ire per quascunque stratas.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod credentarii possint et debeant ire per quascunque stratas et semitas seu senteria ad supervidendum si strate et vie sunt aptate et aperte secundum ordines suprascriptos vel ne, et quod possint et valeant constringere et artare quoscunque quibus intererit et ad quos spectabit ad aptandum stratas et vias secundum ordinem ut supra limitatum, et quilibet cuya intererit, teneatur eos obedire, videlicet ire ad aptandum stratas ut supra fit mentio, et hoc sub penna sol. quinque t. pro quolibet contrafacienti et qualibet die quibus steterint inobedientes ad aptandum dictas stratas postquam eis preceptum fuerit a dictis credentariis, comuni predicto applicanda.

(Cap. 36.) **Quod nullus possit ire per alias terras.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni possit nec debeat ire nec meare aliqualiter nec aliquo modo per alienas petias terrarum, si non habuerit propriam stratam eondi, sub penna sol. unius t. pro quolibet et qualibet vice et refectionis dampni, applicanda penna suprascripta comuni et reffectio dampni dampnificato.

¹⁰⁾ salvo li pisani.

(Cap. 37.) **Quod nullus possit portare aliquos lapides super alia terra.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni possit nec debeat aliququaliter nec aliquo modo portare nec portari facere aliquos lapides in, de et super aliis petiis terrarum sine licentia quorum sunt terrae, nec etiam portare in stratis publicis, sub penna sol. duorum t. pro quolibet onere lapidum et qualibet vice applicanda ut supra.

(Cap. 38.) **Quod nullus possit vendemiare sine licentia.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni possit nec debeat aliququaliter nec aliquo modo vendemiare nec vendemiari facere aliquas uvas in et super terris suis non clusis cexa vel muro super territorio dicti comunis sytis sine licentia dictorum consulum et vicinorum, sub penna soldorum XX^{ti} t. pro qualibet petia terre et qualibet vice, et quod nullus audeat nec presumat aliququaliter nec aliquo modo accipere nec incidere aliquas uvas alienas sine licentia illius cuius fuerint, sub penna soldorum duorum t. pro qualibet vice, et teneatur restituere dampnum, que penne perveniant in comuni predicto.

(Cap. 39.) **Quod nullus possit colligere castaneas quando fiunt vendemie.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni possit nec debeat colligere nec colligi facere aliquas castaneas in illis duobus diebus quibus fient vendemie, sub penna soldorum quinque t. pro quolibet et qualibet vice, et hoc statutum non habeat locum pro illis castaneis que invenirentur in stratis seu in viis publicis. Et penna perveniat in comuni ut supra.

(Cap. 40.) **Quod nullus possit incidere aliquem ramum alterius arboris.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni vadat nec ire debeat super aliquam alienam arborem sive sit virida sive sica ad incidendum aliquem ramum magnum nec parvum sine licentia illius cuius arbor est, sub penna soldorum quinque t. pro qualibet vice et qualibet persona, et etiam teneatur restituere dampnum, et penna perveniat in comuni predicto.

(Cap. 41.) **Quod nullus possit incidere aliquod lignum grossum.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni audeat nec presumat incidere nec incidi facere aliquod lignum alienum grossum ad modum unius cantiri¹¹⁾ nec plus grossum dicto uno cantiro comuniter nec divisim sine licentia illius cuius erit lignum, sub penna librarum trium t. dicto comuni applicanda et restitutionis dampni illi qui passus fuerit ipsum.

(Cap. 42.) **Quod nullus audeat facere aliquod dampnum.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni audeat nec presumat aliququaliter nec aliquo modo facere nec fieri facere aliquod dampnum nec trasum in et super aliqua petia terre, cuiusvis sit, sive arativa sive alicuius alterius maneriei, que sit tensata per dictos consules seu vicinos dicti comunis, et hoc sub penna sol. XX^{ti} t. pro qualibet persona et qualibet vice, que penna perveniat in comuni predicto, et etiam teneatur ad restitutionem dampni dampnum passo.

(Cap. 43.) **Quod nullus audeat aliquem percutere nec minari.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona de dicto comuni audeat nec presumat aliquem alium percutere cum gladio nec sine aliquo modo nec cominari de gladio nec de pugno nec alio modo irata facie, sub penna sol. decem t. pro quolibet contrafacienti in percutiendo et soldorum quinque t. pro quolibet minanti et qualibet vice, applicanda ut supra, et quod consules teneantur et debeant acusare delinquentes canepario.

(Cap. 44.) **Quod nullus audeat extirpare aliquem terminum.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status ut supra sit, audeat nec presumat aliququaliter nec aliquo modo extirpare nec extirpari nec amoveri facere aliquem terminum sytum et plantatum in et super aliqua petia terre in dicto territorio dicti comunis syta, nec etiam plantare nec plantari facere super alienas terras sine licentia illius cuius est terra, sub penna soldorum decem t. pro quolibet et qualibet vice applicanda dicto comuni ut supra.

¹¹⁾ cantiere.

(Cap. 45.) **Quod nullus possit ronchare.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona dicti comunis possit nec debeat ronchare nec facere aliquem campum novum, nisi fuerit terminatus, sub penna sol. XX^{ti} t. pro quolibet campo et qualibet vice et pro quolibet contrafacienti applicanda ut supra.

(Cap. 46.) **Quod nullus audeat conducere nisi duas bestias super terzolo ¹²⁾.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona habitans in dicto comuni audeat nec presumat aliquo modo conducere nec conduci facere aliquas bestias ab uno payro supra¹³⁾ super aliquo prato terzolo, donec habuerit parabolam a dicto comuni sub penna sol. unius pro qualibet bestia et qualibet vice de die et de nocte sol. decem t. applicanda ut supra, et de nocte quilibet possit acusare per suum sacramentum tantum et credatur ei, nisi probeatur contrarium.

(Cap. 47.) **Quod quilibet qui tenebit bestias solvat suam partem salarii pastoris.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet qui tenet seu tenebit aliquas bestias de dicto comuni, teneatur solvere suam partem salarii pastoris comunis et tenere pastorem et pastorelum¹⁴⁾ domi sue quando tanget sibi in rota, sive dederit in custodiam bestias eius sive non dicto pastori, que bestie sint mittende ad pasculandum, prout bestie bovine, capre et pecudes et que vadant ad pascendum sive cum pastore sive non in pasturis comunis.

(Cap. 48.) **Quod nullus dimittat preterire pastorem¹⁵⁾.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod non sit aliqua persona de dicto comuni, que dimittat preterire pastorem comunis, quando sibi veniet in sortem ipsum pascendi, et si dimiserit preterire, quod ipse talis teneatur tenere bestias suas clusas donec una alia vice tetigerit sibi in sorte et reversus fuerit; et si quis contrafecerit, solvat pro banno sol. quinque t. pro qualibet vice et teneatur retinere dictum pastorem ad domum suam, que penna perveniat in comuni predicto.

¹²⁾ sopra al terzolo.

¹³⁾ da un para in su.

¹⁴⁾ il pastore et il pastorello.

¹⁵⁾ Che niuno lassa passare avanti al pastore.

(Cap. 49.) Quod nullus audeat accipere decimam.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona dicti comunis audeat nec presumat accipere aliquam decimam ad fictum ab aliqua persona forense seu extranea super territorio dicti comunis de Carona et Giona contra voluntatem vicinorum dicti comunis et sine licentia dictorum comunis et hominum, et hoc sub penna librarum quinque t. pro quolibet contrafacienti et qualibet vice applicanda ut supra.

(Cap. 50.) Quod nullus audeat turbare possessionem alterius.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod non sit aliqua persona de dicto comuni que audeat nec presumat turbare nec turbari facere aliquem alium de dicto comuni in pacifica possessione bonorum suorum quorumcunque sub penna soldorum decem t. applicanda comuni ut supra.

(Cap. 51.) Quod quilibet habens sortem solvat vota.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet persona de dicto comuni habens sortem suam de bonis dicti comunis teneatur et debeat facere et solvere vota ipsius comunis ad ratam.

(Cap. 52.) Quod quilibet habens ortum et porcum solvat.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet persona que habuerit amodo in antea ortum seu canevale et porcum unum, teneatur solvere dicto comuni soldos decem t., et si habuerit abinde supra et tenuerit ut supra, teneatur et debeat solvere camparitiam prout faciunt alii dicti comunis qui tenent ut supra.

**(Cap. 53.) Quod quilibet teneatur portare decem cupos¹⁶⁾
a Melide.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod vicini omnes loci de Carona tantum in casu quo aliquis ex eis faceret et vellet conducere cupos a terra de Melide usque ad locum predictum de Carona, teneantur et debeant quosque ipsorum conducere seu conduci facere vel portare cupos decem in subsidium et in adiutorium illius qui conduci faciet et voluerit, sine alia solutione recipienda ab eo, sub penna sol. decem t., si infra decem dies proxime futuros

¹⁶⁾ coppi.

postquam sibi dictum fuerit, non portaverint seu conduxerint ut supra pro quolibet ipsorum applicanda comuni predicto.

(Cap. 54.) **Quod nulla persona audeat conducere bladum post Ave Mariam.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod non sit aliqua persona de dicto comuni que post Ave Maria in sero audeat nec presumat conducere nec conduci facere aliquod bladum in paleis nec etiam rapas¹⁷⁾ sub penna soldorum XX^{ti} t. pro quolibet contrafacienti et qualibet vice applicanda ut supra.

(Cap. 55.) **Quod nulla persona audeat abluere drapos¹⁸⁾ in fontibus.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod non sit aliqua persona de dicto comuni que audeat nec presumat aliquo modo lavare nec abluere aliquos drapos tam canapis et lini quam lane et cuiuslibet alterius maneriei in puteis, fontibus et albiis ubi bibunt bestie et ubi auritur aqua pro usu personarum videlicet cibi et potus, sub penna sol. duorum t. pro qualibet persona et qualibet vice applicanda ut supra.

(Cap. 56.) **Quod nulla planta castanearum possit plantari etc.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla planta castanearum, nuchium et cirexorum possit nec debeat plantari super terris silvatis per brachium unum prope differentias alicuius terre, nec planta salicis ad spandam seu palmum unum prope differentias ut supra, et planta una vinee ad onzias duas prope dictas differentias, sub penna sol. quinque t. pro qualibet planta castanearum, nuchium et cirexorum et pro qualibet die stantibus dictis plantis, et soldorum duorum t. pro qualibet planta salicis et vinee et pro qualibet die stantibus ut supra applicanda comuni predicto.

(Cap. 57.) **Quod quilibet possit incidere ramum super aratro.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet persona dicti comunis possit et valeat et ei liceat et licitum sit incidere quemlibet ramum arboris pendentem super sua

¹⁷⁾ nelle paglie ne ancora rape.

¹⁸⁾ drappi.

petia terre, quem poterit attingere ipso stante super aratro, sine aliqua penna et sine contradictione illius cuius fuerit arbor.

(Cap. 58.) Quod consules teneantur elligere tres qui designent stratas.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod consules dicti comunis teneantur et debeant discernere et elligere tres homines qui designent et designare debeant stratam cuilibet persone petenti stratam eondi super aliqua sua petia terre, prout eisdem tribus ellectis melius videbitur, et hoc sub penna sol. quinque t. solvenda dicto comuni pro quolibet dictorum hominum, quibus commissum fuerit per dictos consules ut supra, et totidem cuilibet persone vetanti dictam stratam assignatam per dictos tres et qualibet vice qua vetita fuerit.

(Cap. 59.) De termino statuendo absentibus a iurisdictione ad comparendum.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod si casus occurreret aliquem petere ius et iustitiam sibi ministrari coram consulibus dicti comunis vel altero eorum, et fieri contra aliquam personam de dicto comuni absentem a dicto comuni, quod statuatur terminus unus comparendi sufficienter absentem vel pro eo petenti tot tempus quod possit sibi notificari, computando miliaria viginti pro qualibet die pro eondo et redeondo ad notificandum.

(Cap. 60.) Quod quilibet estimator comunis debeat ire ad estimandum.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet estimator dicti comunis teneatur et debeat ire ad estimandum omne de quo requisitus fuerit estimare quotienscunque requisitus fuerit ad petitionem cuiuslibet persone dicti comunis sub penna sol. quinque t. pro qualibet vice qua recusaverit ire ad estimandum ut supra.

(Cap. 61.) Quod nulla persona debeat locare domos forensibus sine licentia.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status et gradus existat de dicto comuni, que audeat nec presumat aliquo modo receptare in eorum domo habitationis aliquas personas forenses pro stando et habitando firmiter in dicto comuni de Carona

et Giona, et quod etiam nullus audeat afictare aliquam eius domum alicui persone forensi pro stando et habitando ut supra, et hoc sine licentia illorum undecim qui representant viciniantiam dicti comunis seu sex ex eis. Et hoc sub penna librarum quinque t. pro qualibet persona contrafacienti et qualibet vice solvenda dicto comuni.

(Cap. 62.) **Quod nulla persona de die nec de nocte audeat facere aliquod dampnum.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona cuiusvis status ut supra audeat nec presumat de die nec de nocte facere aliquod dampnum nec trasum in nec super aliqua terra ortiva nec alia que sit clusa muro vel cexa in territorio dicti comunis, et hoc sub penna soldorum decem t. de die et sol. XX^{ti} t. de nocte pro quolibet contrafacienti et qualibet vice, et quilibet possit acusare suo sacramento cum voluntate dampnum passi, et perveniat dicta penna in dicto comuni.

(Cap. 63.) **Quod consules et caneparii teneantur reddere rationem de eorum gestis.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod omnes consules et caneparii dictorum comunis et hominum de Carona et Giona, qui de presenti sunt et pro futuro tempore erunt in dicto comuni, teneantur et debeant reddere rationem de omnibus eorum in officio suo gestis in manibus aliorum novorum consulum et canepariorum per eos et quemlibet eorum elligendorum finito tempore eorum officii infra quindecim dies tunc proxime futuros, et hoc in publica viciniantia dictorum comunis et hominum, et hoc sub penna soldorum quinque t. pro quolibet eorum et qualibet die quibus steterint negligentes in reddendo rationem ut supra, preteritis dictis diebus quindecim proxime futuris finito tempore eorum officii ut supra.

(Cap. 64.) **Quod caneparius dicti comunis possit exigere omnia credita, pennas et condemnationes.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod caneparius qui ad presens est et pro tempore futuro erit in dicto comuni de Carona et Giona teneatur et debeat ac possit et valeat omnia credita et omnes pennas et condemnationes dictorum comunis et hominum sibi data et assignata et assignatas ac curentes in eius officio exigere a qualibet persona dicto comuni debente de ipso comuni infra menses unum

et medium proxime futurum finito tempore eius caneparie et officii sui secundum consuetudinem dicti comunis, et preterito dicto mense uno et medio non possit postea exigere aliquid ab aliquo contradicente, nisi per sacramentum illius quem petierit. Et si ipse caneparius remanserit debitor ipsorum comunis et hominum de aliqua quantitate denariorum vel aliarum rerum, quod solvat de suo here proprio, quamvis non exigerit ab aliis.

(Cap. 65.) **Quod decanus dicti comunis debeat fecisse rationem et solutionem.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod decanus dicti comunis qui est et pro futuro tempore erit, quolibet anno in medio mensis februarii cuiuslibet anni finito tempore eius officii debeat et teneatur reddidisse rationem et plenam et integram solutionem et satisfactionem fecisse in manibus massariorum comunis seu canepariorum ecclesie Sancti Georgii de Carona de omnibus intratis dicte ecclesie et de omnibus per eum gestis in eius officio et dicto officio spectantibus et pertinentibus, quamvis ipse non exigerit ab aliis nec sibi satisfactum fuerit.

(Cap. 66.) **Quod consules teneantur ad dampnum comunis passum eorum deffectu.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod si casus occurreret quod aliqua occurrerent dictis comuni et hominibus de Carona et Giona quolibet tempore et deffectu consulum quorumcunque dicti comunis qui sunt de presenti et pro tempore futuro erunt, dicti comune et homines aliquod dampnum vel detrimentum paterentur aliquo modo, quod dicti consules, quorum deffectu in eorum officio dampnum venerit dicto comuni, teneantur et astricti sint ad omnia dampna et interesse que paterentur predicti comune et homines ut supra.

(Cap. 67.) **Quod consules non possint aliquem condempnare nisi prius data deffensione.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod consules dictorum comunis et hominum qui sunt et in futurum erunt in dicto comuni, non possint nec debeant nec valeant aliquo modo aliquem condempnare aliqua de causa nisi prius debitam dederint deffensionem delinquentibus seu delinquenti in dicto comuni, et si aliter fecerint, condempnatio facta non valeat.

**(Cap. 68.) De eligendo syndicos quolibet anno in nundinis
nativitatis.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod per dictos comune et homines et singulares personas de Carona et Giona quolibet anno in nundinis seu feriis sequentibus festum nativitatis Domini nostri Jesu Christi elligantur tres syndici ex hominibus dicti comunis probis et discretis, qui habeant syndicare et ad syndicatum ponere quoscunque officiales dicti comunis qui finierint tempus eorum officii, de omnibus eorum gestis et perpetratis tempore eorum officiorum et cuiuslibet eorum, et duret dictum syndicatum usque ad kallendas martii cuiuslibet anni de anno in annum. Et teneantur et debeant ac astricti sint ipsi syndici et quilibet eorum iurare corporaliter ad sancta Dei Evangelia manibus tactis scripturis in dicta publica vicinania de faciendo iuste, legaliter et bona fide, et facere possint et valeant ius summarium quibuscunque personis petentibus in dicto termino et intra dictum terminum contra dictos quoscunque officiales et quemlibet eorum. Et insuper quod dicti syndici qui elligentur ut supra durent per annum unum proxime futurum post eorum electionem specialiter ad vendendum et alienandum de bonis quorumcunque qui fuerint retrogradi ad solvendum taleas et fodra ac salem incumbentes et incumbentia in dicto comuni spectantes et pertinentes camere ducali, et hoc usque solummodo ad illam quantitatem et partem tangentem dictos retrogrados ut supra in solvendo et non plus ultra. Et quod predicti syndici habeant pro quolibet ipsorum quolibet anno soldos XX^{ti} t. ex pecuniis comunis.

**(Cap. 69.) Quod nulla persona audeat facere manegia nec
palos in territorio comunis.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status et conditionis existat, audeat nec presumat aliquo modo facere nec incidere aliqua manegia nec aliquos pallos castanei in silvis existentibus super territorio predicti comunis, videlicet nec super terris comunis nec vicinorum, et hoc sub penna sol. quinque t. pro quolibet faso manegiorum et soldi unius t. pro quolibet pallo qualibet vice applicanda comuni predicto. Et quod quilibet possit acusare per eius sacramentum cum uno teste fide digno.

(Cap. 70.) **Quod nullus occupet aquas rugiarum¹⁹⁾ comunium.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona dicti comunis cuiusvis status ut supra audeat nec presumat aliquo modo occupare aquas aliquarum rugiarum comunium nec vetare quin aque predictae in dicto comuni decurant per loca earum consueta, et hoc sub penna soldorum quinque t. pro quolibet contrafacienti et qualibet vice applicanda ut supra.

(Cap. 71.) **Quod servitores comunis teneantur ire ubique ex precepto consulum.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod servitores dicti comunis teneantur ubique ire prout sibi commissum et preceptum fuerit per consules vel alterum eorum dicti comunis sub penna sol. quinque t. pro quolibet servitore contrafaciente et qualibet vice applicanda ut supra.

(Cap. 72.) **De salario servitorum dicti comunis.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet servitor dicti comunis habeat pro eius mercede ad citandum in dicto comuni imperiales duos pro quolibet citato ad instantiam alicuius vicini, et imperiales tres pro quolibet citato ad instantiam alicuius forensis, et etiam imperiales tres pro quolibet forense citato ad instantiam alicuius ex vicinis, et quod habeat imperiales sex pro quolibet pignore facto in dicto comuni.

(Cap. 73.) **De penna vetantium dare pignus.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod quilibet persona cuiusvis status ut supra de dicto comuni que de cetero vetaverit dare pignus servitori dicti comunis volenti ipsam robare aliqua de causa, solvat pro banno dicto comuni sol. quinque t. pro quolibet vetu usque in tres vices, et a tribus vicibus supra usque ad alias tres vices solvat pro banno dicto comuni sol. XX^{ti} t. pro quolibet vetu, et si postea plus vetaverit, vicini dicti comunis teneantur ipsum robare per fortiam sub penna librarum trium t. pro quolibet vicino contradicente applicanda ut supra.

(Cap. 74.) **De non impediendo stratas in dictis locis de Carona et Giona de nocte.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona cuiusvis status sit de dicto comuni audeat nec presumat

¹⁹⁾ le aque delle rongie.

amodo de nocte videlicet ab Avemaria de sero usque ad Avemaria de mane aliquo modo impedire stratas dictorum locorum de Carona et Giona cum carris, lignaminibus, lapidibus nec aliis rebus sub penna sol. decem t. pro quolibet contrafacienti et qualibet vice applicanda ut supra, et quilibet possit acusare.

(Cap. 75.) De consulibus qui debent providere stateras et mensuras.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod consules dicti comunis teneantur et debeant ac astricti sint ire semel in mense ad videndum mensuras et stateras dictorum comunis et hominum Carone et Gione, si sint iuste et coequate iuxta mensuram et pensam comunitatis vallis Lugani, et possint et valleant condemnare quoscunque quos reperuerint habere pensas, stateras et mensuras non iustas et ipsas adoperantes in vendendo et emendo in sol. quinque t. pro quolibet et qualibet vice applicanda comuni predicto, et sibi accipere et tenere dictas pensas, stateras et mensuras, donec fecerint bene iustare ad expensas ipsorum cuius seu quorum erunt.

(Cap. 76.) De non proicendo lapides nec rapas nec alia de nocte.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status, gradus et conditionis existat de dicto comuni nec in dicto comuni, audeat nec presumat aliquo modo ire de nocte per loca predicta de Carona et Giona ad proicendum lapides, rappas, baculos nec aliqua alia inhonesta facere nec committere, sub penna sol. decem t. pro quolibet contrafacienti et qualibet vice applicanda dicto comuni.

(Cap. 77.) De non vendendo panem etc. ad minutulum sine licentia.

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status ut supra sit de dicto comuni, audeat nec presumat aliquo modo in dicto comuni vendere ad minutulum aliquas quantitates panis, vini et carniarum in parva nec magna quantitate sine licentia consulum dicti comunis et per prius facta super ipsis et data provisione per dictos consules, et hoc sub penna sol. quinque t. pro quolibet contrafacienti et qualibet vice applicanda dicto comuni ut supra.

(Cap. 78.) **De solutione fienda pro sacramentis que amodo fient.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod si amodo contingerit in dicto comuni coram consulibus vel altero eorum in iudicio per aliquam personam cuiusvis status sit ut supra facere aliquod sacramentum in agendo vel deffendendo vel directe vel per indirectum²⁰), quod absit, quod statim ille qui iuraverit facto sacramento solvat dictis consulibus vel alteri eorum imperiales sex, qui perveniant et dentur ad ecclesiam Sancti Georgii de Carona et in eius utilitatem convertantur.

(Cap. 79.) **Quod omnes condemnationes perveniant in comuni.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod omnes condemnationes que de cetero fient et fieri contingerint in dicto comuni de Carona et Giona causis supradictis et specificatis, sint et esse debeant et perveniant in comuni predicto et ad utilitatem omnium personarum et vicinorum habitantium in dicto comuni, et quod consules qui sunt et pro temporibus futuris erunt, teneantur subito et debeant quam cito unus seu aliquis ceciderit in una ex condemnationibus predictis et contrafecerit ut supra, et in notitiam consulum predictorum vel alterius eorum pervenerit, ipsam condemnationem notificare subito et notam facere canepario dicti comunis. Et statim notificatis ipsis condemnationibus ipsi canepario idem caneparius teneatur et debeat in continenti et astrictus sit ipsas condemnationes exigere a dictis talibus personis delinquentibus ut supra et a quolibet delinquenti ut supra, et ipsas condemnationes in utile dicti comunis ponere et convertere, et hoc sub penna dictis consulibus et canepario et cuilibet ipsorum contrafacienti soldorum viginti t. pro quolibet ipsorum et qualibet vice, et de hoc stetur sacramento acusatoris, que penna perveniat in comuni predicto ut supra.

(Cap. 80.) **Quod non intelligatur esse preiudicatum officii domini capitanei Lugani.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod pro predictis uec per aliquod predictorum statutorum et ordinationum

²⁰) o a drito o a torto.

non intelligatur fore nec esse derogatum, preiudicatum nec diminutum seu detractum iurisdictioni seu officio domini capitanei Lugani et vallis etc. et eius vicarii, quin possint et valleant in et super premissis superius in statutis et ordinamentis predictis specificatis et ordinatis a libris quinquaginta t. supra, si causa vel res de qua ageretur esset pretii ultra libras quinquaginta t. et non aliter, in civilibus tamen cognoscere et decidere juxta dispositionem iuris comunis et statutorum et ordinationum comunitatis vallis Lugani predictae ac decretorum ducalium, sive fuerit requisitus per dictos comune et homines vel alterum eorum sive non quolibet modo et qualibet causa; in criminalibus vero superius specificatis in suprascriptis statutis et ordinamentis et pennis limitatis consules et officiales dictorum comunis et hominum habeant providere ut supra ordinatum est. Et in et super aliis dispositioni iuris et statutorum et ordinamentorum comunitatis vallis Lugani provideatur per dominum capitaneum Lugani etc. et eius vicarium ut supra.

Nachtrag von späterer Hand:

(Cap. 81.) **De non minando nec verba iniuriosa dicendo contra nec percutiendo consules.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod non sit aliqua persona de dicto comuni de Carona et Giona, cuiusvis status, gradus et conditionis existat, que audeat nec presumat dicere aliqua verba iniuriosa, comminari nec percutere cum gladio nec sine gladio consules dictorum comunis et hominum nec alterum eorum aliquo modo, ipsis consulibus vel altero eorum administrantibus ius et iustitiam vel alio modo exercentibus officium suum in dicto comuni et territorio, et hoc sub penna librarum trium t. pro quolibet dicente verba iniuriosa et minante velle percutere, et librarum quinque t. pro quolibet percutiente sine gladio et librarum decem t. pro quolibet percutiente cum gladio ipsos consules vel alterum eorum. Et hoc ultra pennam seu pennas limitatas per formam statutorum comunitatis vallis Lugani super predictis, que penna superius specificata perveniat et applicetur dicto comuni.

(Cap. 82.) **De non faciendo arare tempore messium bladorum.**

Item statuerunt et ordinaverunt, quod nulla persona, cuiusvis status ut supra sit de dicto comuni de Carona et Giona, audeat nec presumat arare nec facere arare aliquam petiam terre in dicto territorio dicti comunis tempore messium bladorum grossorum sine licentia et usque non sit datus ordo vel licentia per consules et vicinos dicti comunis, et hoc sub penna soldorum quinque t. pro qualibet petia terre et qualibet vice applicanda dicto comuni et ulterius satisfaciendi dampnum illi qui passus fuerit ipsum.

Die italienische Übersetzung fügt bei:

La confirmazione fatta del Sign. Bernardo di Basilea oltre alla confirmazione de privilegi della comunità di Carona e Giona contiene che li dieci ongari li quali quelli di Carona anno autorità di giudicare possano sempre essere valutati in quel valore che corano sia nel cresimento che come l'abasamento, la quale confirmazione e confirmata della suprema Superiorità nelli Cantoni di Zurigo, Berna, Altorf, Suit, Zugh, Friborgo, Soleta e Scafusa et l'anno 1608, come più amplamente si vede nel privilegio marcato al difori R.

Ordine del Comune del anno 1687.

Item il magnifico consiglio con la vicinanza anno ordinato che il cancigliere non possa pigliare per sentenza che lui abbi di fare fori del libro di sentenze qualunque solo che soldi cinque moneta di Lugano.

Item anno ordinato, se per fortuna qualche persona dimandasse la visita sopra qualche de luoghi di Carona e Ciona, che li Consoli abbiano per sua mercede soldi dieci per ciascuno Console e soldi cinque il Cancigliere.

1696. Item il magnifico Consiglio a ordinato che li signori fabricieri della Madonna santissima di Ongiero²¹⁾ non possano ne devono fare ne far fare alchuna cosa o spesa in detta fabrica ne altro ne tanto poco di andare alla cassa ne cassetta, che non siano tutti tre unitamente, e che detti fabricieri non possano vendere niente se non la metano al incanto o vero che si faccia stimare con il consenso di tutti tre.

²¹⁾ Madonna d'Ongera.